

บทที่ 2

การเลือกตั้งและปัญหาที่เกิดจากการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในประเทศไทย

การเลือกตั้งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (DEMOCRACY) เพราะในสังคมประชาธิปไตยมีความเชื่อมาเป็นเวลาช้านานแล้วว่า มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันและมีเสรีภาพ สังคมเป็นของมนุษย์ทุกคนที่จะมีส่วนร่วมอยู่ด้วย ดังนั้นอำนาจสูงสุดในการปกครองจึงจำเป็นต้องมีผู้ใช้อำนาจนี้แทนประชาชน และเมื่อสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ความจำเป็นที่จะต้องมีผู้แทนของประชาชนจึงเกิดขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องมีการใช้วิธีการเพื่อสรรหาตัวบุคคลขึ้นมาเป็นตัวแทน และวิธีการนั้นก็คือ "การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร" นั่นเอง

ความสำคัญและหลักเกณฑ์ของการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมืองอย่างหนึ่งซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยด้วยการไปออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตนเพื่อทำหน้าที่ในรัฐสภาและในรัฐบาล การที่ประชาชนเลือกผู้แทนหรือกลุ่มทางการเมืองหรือพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์และนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของตนก็เพราะประชาชนเชื่อว่าผู้แทนที่ตนเลือกไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนนั้น จะไปใช้อุดมการณ์ที่ประกาศเป็นแนวทางในการนำนโยบายดังกล่าวไปปฏิบัติและบริหารรัฐกิจต่อไป

¹ กระทบตล ทองธรรมชาติ, สมบูรณ์ สุขสำราญ, ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, การเลือกตั้งพรรคการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มาสเตอร์เพลส, 2531), หน้า 1.

นอกจากนี้การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ยังเป็นกระบวนการที่สร้างให้เกิดความชอบธรรมให้แก่ผู้มาใช้อำนาจปกครองประเทศ เพราะการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในแต่ละประเทศจะมีกฎเกณฑ์กติกาและธรรมเนียมปฏิบัติหน้าที่ซึ่งบังคับ การเลือกตั้งที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ดังกล่าว จะทำให้คู่ต่อสู้ทางการเมือง ยอมรับผลการตัดสินของผู้เลือกตั้ง โดยฝ่ายที่ชนะจะได้รับมอบอำนาจจากประชาชนให้ทำการปกครองในช่วงเวลาตามที่กำหนด ฝ่ายแพ้ก็นำทางเอาชนะในคราวต่อไปตามวิถีทางที่กฎเกณฑ์และกติกาได้กำหนดไว้ วิธีการเช่นนี้จะช่วยให้การสืบต่ออำนาจทางการเมืองและการปกครองประเทศเป็นไปโดยสันติวิธี ไม่ต้องอาศัยวิธีการที่ผิดกฎหมายและไม่ชอบธรรม เช่น การปฏิวัติรัฐประหารเป็นกลไกในการสับเปลี่ยนอำนาจ² ซึ่งวิธีการนี้ทำให้ประชาชนไม่มีส่วนร่วมทางการเมือง ดังเช่นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและในขณะเดียวกันการเลือกตั้งก็ทำให้รัฐบาลต้องตระหนกอยู่เสมอว่า จะต้องทำหน้าที่บริหารประเทศอย่างดีที่สุดเพราะประชาชนที่เลือกเข้ามาจะคอยจับตามองดูการกระทำของตนและจะเป็นผู้ตัดสินอนาคตทางการเมืองว่าจะเลือกตนกลับเข้ามาทำงานอีกหรือไม่

แต่ไม่ว่าประเทศใดที่มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้วประเทศนั้นจะเป็นประชาธิปไตยเสมอไป การเลือกตั้งที่จะมีความหมายสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยย่อมขึ้นอยู่กับหลักการและวิธีการหลายประการมิใช่สักแต่มีการเลือกตั้ง เพราะการเลือกตั้งจะมีอยู่ในระบอบการปกครองใดก็ได้และมีเป้าหมายอันใดก็ได้ เช่น อาจมีการบังคับให้เลือกคนที่ราษฎรไม่อยากจะเลือก บังคับให้เลือกคนจากคณะบุคคลที่เตรียมมาให้เลือก การให้บางคนมีโอกาสเลือกตั้งแต่บางคนไม่มีโอกาสเลือกตั้ง การเลือกตั้งคนไปนั่งเฉย ๆ ส่วนกิจกรรมสำคัญ ๆ ให้คณะบุคคลอื่นเป็นผู้ทำการเลือกตั้งที่มีการทุจริตคดโกง ดังที่เรียกว่า "การเลือกตั้งสกปรก" เช่น มีการซื้อเสียง การให้ค้ำประกันสัญญา การขู่เข็ญให้ไปเลือกตั้ง เป็นต้น การเลือกตั้งเหล่านี้ย่อมมีความหมายน้อยหรือไม่มีความหมายเลยในระบอบประชาธิปไตย³

ดังนั้น ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงควรที่จะคำนึงถึงและให้ความสำคัญต่อหลักเกณฑ์อันเป็นพื้นฐานของการเลือกตั้ง ซึ่งหลักเกณฑ์พื้นฐานที่เป็นรากเหง้าของการเลือกตั้ง

² กระมล ทองธรรมชาติ, สมบูรณ์ สุขสำราญ, ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, การเลือกตั้งพรรคการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล, หน้า 6.

³ วิษณุ เครืองาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญ. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2530), หน้า 445-446.

ไว้บัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติข้อ 21 ว่า

"21 (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในรัฐบาลของประเทศตน จะ เป็นไปโดยตรงหรือโดยผ่านผู้แทน ซึ่งได้เลือกตั้งโดยอิสระ

...(3) เจตจำนงของประชาชนจะต้องเป็นมูลฐานแห่งอำนาจของรัฐบาล เจตจำนงนี้จะต้องแสดงออกทางการเลือกตั้ง ตามกำหนดเวลาและอย่างแท้จริงซึ่งอาศัยการออกเสียงโดยทั่วไปและเสมอภาค และการลงคะแนนลับหรือวิธีการลงคะแนนโดยอิสระเท่านั้นเองเดียวกัน"

หลักเกณฑ์ในการเลือกตั้งสามารถสรุปได้ดังนี้⁴

1. หลักอิสระแห่งการเลือกตั้ง (FREEDOM OF ELECTION) ซึ่งหมายความว่า การเลือกตั้งจะต้องเป็นไปอย่างอิสระเสรี ปราศจากการข่มขู่บังคับ การให้อำมิสินจ้าง การตกอยู่ภายใต้อิทธิพลใด ๆ ซึ่งหมายความว่า จะต้องเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะคอยติดตามและดำเนินการให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยเสรี และรัฐเองจะต้องไม่กดขี่หรือจ้างวานหรือใช้อิทธิพลบังคับให้ราษฎรเลือกตั้ง

2. หลักการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา (PERIODE ELECTION) หมายถึง การจัดทำให้มีการเลือกตั้งตามกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสดูตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครองว่าได้เป็นไปตามมติมหาชนหรือไม่ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการพิจารณาความชอบธรรมในการใช้อำนาจของผู้ปกครองและเป็นเงื่อนไขสำคัญในการพิจารณาความชอบในการใช้อำนาจของผู้ปกครอง และเป็นเงื่อนไขในการเปลี่ยนตัวผู้ปกครองอย่างสันติวิธี

3. หลักการเลือกตั้งอย่างแท้จริง (GENUINE ELECTION) หรือหลักความบริสุทธิ์ยุติธรรม เป็นไปตามตัวบทกฎหมายและเจตนารมณ์ของกฎหมาย ปราศจากการทุจริตคดโกงด้วยรูปแบบวิธีการต่าง ๆ จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นรัฐผู้จัดการเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้ออกเสียงเลือกตั้ง หรือบุคคลอื่น

4. หลักการออกเสียงทั่วไป (UNIVERSAL SUFFRAGE) หมายถึง การให้สิทธิเลือกตั้งแก่ประชาชนทั่วไปโดยไม่มี การกีดกันหรือจำกัดสิทธิบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นพิเศษอันเนื่องมาจากเพศ ผิว สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม เงื่อนไขในข้อนี้ก็เนื่องจากเหตุผลที่ว่า เมื่ออำนาจ

⁴หยุด แสงอุทัย, คำบรรยายชั้นปริญญาโทหลักรัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งทั่วไป

อธิปไตยเป็นของปวงชน ประชาชนย่อมทรงไว้ซึ่งสิทธิในการเลือกตั้งตัวแทนเพื่อทำหน้าที่แทนตน ตราบใดที่ผู้ยื่นใบขาดคุณสมบัติบางประการตามที่แต่ละประเทศได้กำหนดไว้ ซึ่งคุณสมบัติในการมีสิทธิเลือกตั้งนั้นมักจะคำนึงถึงคุณสมบัติที่สำคัญ 7 ประการด้วยกัน คือ อายุ ความเป็นพลเมือง การมีถิ่นที่อยู่ การรู้หนังสือ คุณสมบัติเกี่ยวกับความประพฤติ เช่น ถ้าเคยถูกลงโทษความผิดร้ายแรง ก็ไม่มีสิทธิเลือกตั้ง คุณสมบัติเกี่ยวกับสภาพความพร้อมทางด้านจิตใจ และคุณสมบัติเกี่ยวกับสถานภาพทางสังคมบางประการ

5. หลักการเลือกตั้งอย่างเสมอภาค (EQUAL SUFFRAGE) หมายความว่า บุคคลทุกคนควรจะมีน้ำหนักของคะแนนเสียงเท่ากัน ไม่ว่าเขาคนนั้นจะมีสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ต่างกันอย่างไรก็ตาม ดังนั้นผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งคนหนึ่งจึงควรมีคะแนนเสียงเพียง 1 คะแนนเท่ากันทุกคน (ONE MAN ONE VOTE)

6. หลักการลงคะแนนเสียงลับ (SECRET VOTE) หมายถึงการออกเสียงเลือกตั้งของประชาชนเป็นเอกสิทธิ์ของผู้เลือกตั้งโดยเด็ดขาดโดยเป็นเอกสิทธิ์ที่จะได้รับการปกป้องพิทักษ์ โดยการออกเสียงลับที่ออกเสียงไม่จำเป็นต้องบอกผู้อื่นว่าตนเลือกใคร ทั้งนี้เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์และยุติธรรม

นอกจากนี้ยังมีความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า การเลือกตั้งจะต้องตั้งอยู่บนหลักการดังต่อไปนี้ ด้วย⁵ คือ

7. ความมีกติกาแน่นอน การเลือกตั้งจะต้องมีกติกาแน่นอน มีไว้แล้วแต่ใจของผู้จัดการเลือกตั้งหรือผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง กติกานั้นต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วประเทศหรือทุกเขตเลือกตั้ง เช่น มีการกำหนดวันเวลาเดียวกัน การกำหนดให้ผู้ใช้สิทธิต้องแสดงเอกสารประจำตัวเหมือน ๆ กัน เป็นต้น

8. ความสะดวก ผู้จัดการเลือกตั้งต้องอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง เช่น หน่วยเลือกตั้งต้องไม่ไกลเกินไป กติกาการเลือกตั้งต้องไม่ซับซ้อนเกินไป

9. ความรู้ของผู้ออกเสียง ผู้ใช้สิทธิออกเสียงควรรู้ว่าการเลือกตั้งครั้งนั้น ๆ มีความหมายอย่างไร ก่อให้เกิดผลหรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ได้หรือไม่อย่างไร ผู้สมัครเป็นใคร สังกัดพรรคหรือกลุ่มใดหรือไม่ มีนโยบายหรืออุดมการณ์อย่างไร ประวัติเป็นอย่างไร

⁵ วิษณุ เครืองาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, หน้า 445-447

10. การเลือกตั้งโดยตรง การเลือกตั้งที่แท้จริงในระบอบประชาธิปไตยคือการเลือกตั้งที่เคารพเสียงของประชาชนโดยตรง (DIRECT) ประชาชนชอบอะไรเลือกอะไรเกิดผลตามเสียงข้างมากนั้น โดยไม่ต้องมีการเลือกผู้อื่นไปตัดสินกันเป็นรอบ ๆ อีกที่

แต่อย่างไรก็ตามหลักการทั้งหมดดังกล่าวข้างต้นนี้ ในแต่ละประเทศจะมีได้ยึดถือหลักเครื่องครัดเสมอเหมือนกันหมด ทั้งนี้เพราะแต่ละประเทศนั้นต่างก็มีความแตกต่างกันทางสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองนั่นเอง

สำหรับประเทศไทย นับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และได้จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นเป็นครั้งแรกในวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 หลังจากนั้นได้จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเรื่อยมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลารวมทั้งสิ้น 60 กว่าปี ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไปแล้วทั้งสิ้นรวม 19 ครั้ง ซึ่งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นจะบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งในอดีตจนถึงปัจจุบันประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังตารางดังนี้

ตารางที่ 1 กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง*

ฉบับ	ชื่อพระราชบัญญัติ	ออกตามความในรัฐธรรมนูญ	ใช้ในการเลือกตั้งเมื่อ
1.	พ.ร.บ. ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระหว่างเวลาที่ใช้บทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 (16 ธ.ค. 75) - แก้ไขเพิ่มเติม 2476, (14 มีย. 76)	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ฉบับ	ชื่อพระราชบัญญัติ	ออกตามความในรัฐธรรมนูญ	ใช้ในการเลือกตั้งเมื่อ
	- แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2476 (10 ส.ค.76)		15 พ.ย.2476
	- แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) 2479 (13 พ.ย.79)		7 พ.ย.2480
			12 พ.ย.2481
			6 ม.ค.2489
2.	พ.ร.บ. การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนให้ ใช้ไปพลางก่อน พ.ศ.2490 (17พค.90)	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2489	5 ส.ค.2489 (เลือกตั้งเพิ่ม)
	- แก้ไขเพิ่มเติม 2490 (5 ธ.ค.90) (นพ.ร.บ. ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิก สภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2475 แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2479 กลับมาใช้ใหม่	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2490 (ฉบับชั่วคราว) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2491	29 ม.ค.2491 5 มิ.ย.2492 (เลือกตั้งเพิ่ม)
3.	พ.ร.บ. การเลือกตั้ง พ.ศ.2494 (24 ธ.ค.94)	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 (กลับมาใช้ใหม่)	26 ก.พ.2495
	- แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2495		
4.	พ.ร.บ. การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎร พ.ศ.2499 (29 ก.พ.99)	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 และรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475	26 ก.พ.2500
	- แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) (30 ส.ค.99)		

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ฉบับ	ชื่อพระราชบัญญัติ	ออกตามความในรัฐธรรมนูญ	ใช้ในการเลือกตั้งเมื่อ
	- แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) (19 ต.ค.00)	- แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495	15 ต.ค.2500 30 มี.ค.2501 (เลือกตั้งซ่อม 26 คน)
5.	พ.ร.บ. การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน พ.ศ.2511 (4 พ.ย.11) - แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2517 (5 ต.ค.17) - แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2517 (5 พ.ย.17)	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2511 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517	10 ก.พ.2512 26 ม.ค.2518 4 เม.ย.2519
6.	พ.ร.บ. การเลือกตั้งสภาผู้แทน ราษฎร พ.ศ.2522 (2 ก.พ.22) - แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2523 (4 ก.พ.23) และพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2526 (19 มี.ค.26) - แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2535	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534	22 เม.ย.2522 18 เม.ย.2526

* มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย. (กรุงเทพฯ มหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527), หน้า 748.

กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งของประเทศไทย ที่ประกาศออกมาทุกฉบับได้ให้สิทธิในการเลือกตั้งแก่บุคคลทุกคนโดยทั่วไป (SUFFRAGE UNIVERSAL) ส่วนระบบการเลือกตั้งนั้นส่วนใหญ่เป็นการเลือกตั้งทางตรง มีเพียงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในครั้งแรกและครั้งเดียวเท่านั้นที่เป็นการเลือกตั้งทางอ้อม คือประชาชนเลือกตัวแทนของตนไปทำหน้าที่เลือกผู้แทนราษฎรอีกต่อหนึ่ง โดยมีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้กรมการอำเภอดำเนินการเลือกผู้แทนตำบล ซึ่งผู้แทนตำบลจะเป็นผู้เลือกตั้งผู้แทนอีกทีหนึ่ง⁶ ส่วนเขตเลือกตั้งได้มีการแบ่งเขตเลือกตั้งหลายแบบคือในการเลือกตั้งครั้งที่ 2-4 เป็นการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต คือแบ่งพื้นที่ออกเป็นเขตๆ ตามจำนวนประชากรและในแต่ละเขตให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เพียง 1 คน ส่วนในครั้งต่อมาคือครั้งที่ 1 และครั้งที่ 5-9 เป็นการเลือกตั้งแบบรวมเขต⁷ คือการกำหนดรวมพื้นที่ของแต่ละจังหวัดเป็นเขตการเลือกตั้งเดียวจะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกี่คนก็ตาม สำหรับในระยะหลังจากนั้นจนถึงปัจจุบันคือ การเลือกตั้งในวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2535 การแบ่งเขตเลือกตั้งจะใช้เป็นแบบผสมคือ มีทั้งการเลือกตั้งที่มีทั้งการแบ่งเขตแต่เป็นเขตขนาดใหญ่ให้มีสมาชิกสภาผู้แทนได้ไม่เกิน 3 คน ส่วนวิธีการนับคะแนนประเทศไทยใช้วิธีนับคะแนนข้างมากตามธรรมดา (MAJORITY RELATIVE) ไม่จำเป็นต้องให้มากกว่ากึ่งหนึ่ง

สำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในประเทศจะมีขึ้นได้ด้วยกัน 3 กรณีคือ⁸

- 1) เมื่อครบวาระการดำรงตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้วคือ อยู่ครบ 4 ปี
- 2) เมื่อมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร
- 3) เมื่อตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่างลงเพราะเหตุอื่น ๆ นอกจากถึงคราว

ออกตามอายุสภาหรือจากการยุบสภา

⁶ประเสริฐ บัทมสุคนธ์, "รัฐสภาไทยในรอบสิบสองปี", (ปีที่ 18 ฉบับที่ 411 มิถุนายน 2535) 104

⁷สถิติการเลือกตั้งทั่วไปจากหนังสือการสถาปนาสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา ฉบับครบรอบ 60 ปี, ไม่ปรากฏหน้า.

⁸กรมการปกครอง, กฎหมายและแนวทางปฏิบัติในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, ฝ่ายวิเคราะห์และรายงานการเลือกตั้ง กองการเลือกตั้ง, เมษายน 2536. (พิมพ์ตัด)

หลังจากเมื่อเกิดเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งข้างต้น จะต้องเตรียมให้มีการจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้น ซึ่งอำนาจหน้าที่ในการจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระหว่างเวลาที่ข้ารับชานบทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 เป็นฉบับแรกจนกระทั่งถึงพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 (รวมทั้งที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง พ.ศ. 2535) ฉบับปัจจุบัน ได้บัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้⁹

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กระทรวงมหาดไทยในส่วนของกรมการปกครองมีหน้าที่รับผิดชอบอำนวยการจัดการเลือกตั้งให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีอย่างเบ็ดเสร็จ กล่าวคือ มีหน้าที่รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียวในการดำเนินการทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มกำหนดวันเลือกตั้งรับสมัคร ดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ดูแลการเลือกตั้งให้บริสุทธิ์ยุติธรรม จนกระทั่งถึงขั้นสุดท้ายคือ การประกาศผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฯ¹⁰

การทำให้กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินการทุกขั้นดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาและมีคำครหาอยู่ตลอดเวลาว่า กระทรวงมหาดไทยซึ่งมีผู้ที่รับผิดชอบกระทรวงคือ นักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง ฉะนั้น เมื่อเป็นผู้รับผิดชอบในการเลือกตั้งจะดำเนินการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยบริสุทธิ์ ยุติธรรมจริงหรือเพราะในอดีตที่ผ่านมา โดยเฉพาะข้าราชการที่เข้าไปควบคุมดูแลการเลือกตั้งนั้น มักได้รับเรื่องร้องเรียนอยู่เสมอว่าวางตัวไม่เป็นกลาง หรือปฏิบัติหน้าที่เป็นคุณหรือเป็นโทษต่อนักการเมืองคนหนึ่งคนใด นี่คือนิยามสำคัญที่มีต่อกระบวนการเลือกตั้งของประเทศไทยตลอดมา

⁹มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งฯ พ.ศ. 2522

¹⁰คณะกรรมการติดตามและสอดส่องดูแลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร .

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 22 มีนาคม 2535. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เอสแอลการพิมพ์, 2535), หน้า 34

อำนาจหน้าที่ในการเตรียมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

สำหรับการเตรียมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กระทรวงมหาดไทยในส่วน
ของกรมการปกครอง มีอำนาจหน้าที่ในการเตรียมการเลือกตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดวันเลือกตั้ง และประกาศพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้น

เมื่ออายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงหรือมีการยุบสภาเกิดขึ้น กระทรวงมหาดไทย
มีหน้าที่จัดทำร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดวันเลือกตั้ง และประกาศพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้ง
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้น โดยหากเป็นกรณีอายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงจะต้องกำหนดวันให้
วันเลือกตั้งภายใน 60 วัน นับตั้งแต่วันที่อายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง แต่หากเป็นกรณี
การยุบสภาผู้แทนราษฎรจะต้องกำหนดวันให้มีการเลือกตั้งภายใน 90 วัน ตามที่กำหนด
ไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 111 และ มาตรา 112

2. กำหนดจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและกำหนดเขตเลือกตั้ง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 และตามพระราชบัญญัติการ
เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535 ได้กำหนดจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการ
กำหนดเขตการเลือกตั้งไว้ดังนี้

2.1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีจำนวน 360 คน¹¹

2.2 จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในแต่ละจังหวัดจะพึงมี ให้คำนวณตามเกณฑ์
จำนวนราษฎรต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหนึ่งคน โดยเฉลี่ยจำนวนราษฎรทั้งประเทศ ตามหลัก
ฐานการทะเบียนราษฎรที่ประกาศในปีสุดท้ายก่อนปีที่มีการเลือกตั้ง ด้วยจำนวนสมาชิกสภาผู้
แทนราษฎร 360 คน ถ้าจังหวัดใดมีราษฎรไม่ถึงเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิกหนึ่งคนให้มีสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรได้หนึ่งคน สำหรับจังหวัดใดมีราษฎรเกินเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิกหนึ่งคน

¹¹ มาตรา 99 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534

ให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดนั้นเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคน ทุกจำนวนราษฎรต่อสมาชิกหนึ่งคน หากเมื่อได้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่ละจังหวัดแล้ว แต่จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยังไม่ครบ 360 คน จังหวัดใดมีเศษที่เหลือจากการคำนวณมากที่สุด ให้จังหวัดนั้นมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนและเพิ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามวิธีเช่นนี้แก่จังหวัดที่มีเศษเหลือจากการคำนวณ ในลำดับรองลงมาตามลำดับ จนครบจำนวน 360 คน¹²

2.3 เมื่อได้จำนวนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้วจะทำการแบ่งเขตเลือกตั้งโดยมีหลักว่า ในจังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ไม่เกิน 3 คน ให้ถือเขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง แต่ถ้าจังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้มากกว่า 3 คน ให้แบ่งเขตจังหวัดออกเป็นเขตเลือกตั้งโดยแบ่งให้เขตเลือกตั้งมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตละ 3 คน แต่ถ้าจังหวัดใดมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 4 คน ให้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 2 เขต¹³ นอกจากนี้ยังต้องกำหนดให้ท้องที่ทั้งหมดของอำเภอควรอยู่ในเขตเลือกตั้งเดียวกัน แต่ถ้าหากไม่อาจดำเนินการดังกล่าวได้จะแยกตำบลของอำเภอหนึ่งไปรวมกับอีกเขตเลือกตั้งหนึ่งที่มีพื้นที่ติดต่อกันก็ได้ แต่ต้องไม่พื้นที่เพียงบางส่วนของตำบลหนึ่งไปรวมกับอีกเขตเลือกตั้งหนึ่งซึ่งในทางปฏิบัติ กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง จะให้ความสำคัญกับการคำนวณอัตราส่วนของประชากรต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในแต่ละพื้นที่การกำหนดเขตเลือกตั้งให้เป็นไปตามเดิม เว้นแต่มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรอย่างชัดเจน และมีการเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละจังหวัดจะมีได้ เมื่อพิจารณาตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวเสร็จแล้วกองการเลือกตั้งจะกำหนดรูปแบบการแบ่งเขตเลือกตั้งในจังหวัดที่มีการแบ่งเขตไว้หลายรูปแบบ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะ และทางกระทรวงมหาดไทยจะขอให้ผู้ว่าราชการจังหวัด และปลัดกรุงเทพมหานคร เสนอรูปแบบในการแบ่งเขตเลือกตั้งในจังหวัดตนมาให้กระทรวงมหาดไทยพิจารณาพร้อมทั้งข้อเสนอแนะว่า ควรแบ่งอย่างไรตามรูปใด หากข้อเสนอแนะในการแบ่งเขตเลือกตั้งของจังหวัดตรงกับข้อเสนอแนะของกองการเลือกตั้ง ก็จะกำหนดเขตตามนั้น แต่ถ้าหากของสองฝ่ายไม่ตรงกัน ก็ให้เชิญผู้ว่าราชการจังหวัดมาชี้แจงเหตุผล อานาจชี้ขาดว่าจะกำหนดเขตเลือกตั้งอย่างไรระหว่างรูปแบบและข้อเสนอแนะของกองการเลือกตั้ง และของผู้ว่าราชการจังหวัด เป็น

¹²มาตรา 100 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534

¹³มาตรา 101 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534

อำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย(14)

3. การรับสมัครและตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง

สำหรับการรับสมัครและตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง ผู้ว่าราชการจังหวัดจะเป็นผู้รับสมัคร ณ ศาลากลางจังหวัด เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดได้รับใบสมัครแล้ว จะต้องตรวจสอบหลักฐานและสอบสวนว่าผู้สมัครมีคุณสมบัติที่จะสมัครรับเลือกตั้งได้หรือไม่ ให้เสร็จภายใน 7 วัน นับแต่วันเปิดรับการสมัคร¹⁵ โดยทั้งนี้ผู้สมัครต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

3.1 คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง

3.1.1 ต้องมีสัญชาติไทยโดยกำเนิด แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าวจะต้องมีคุณสมบัติเพิ่มเติมคือ

3.1.1.1 เป็นผู้ได้เข้าเรียนอยู่ในโรงเรียนตามกำหนดเวลา และสอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือตามแผนการศึกษาของชาติ หรือได้เข้าเรียนอยู่ในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาอื่นในประเทศตามกำหนดเวลาโดยตลอดไม่ว่าจะอยู่ในหรือนอกระบบโรงเรียน จนมีความรู้ตามที่กระทรวงศึกษาธิการเทียบเท่า หรือรับรองว่าเทียบได้ไม่ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการหรือตามแผนการศึกษาของชาติ

3.1.1.2 ได้เข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษาชั้นสูงในประเทศตามหลักสูตร จนเป็นผู้สอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่าชั้นปริญญาตรีหรือเทียบเท่า¹⁶

3.1.2 มีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

3.1.3 เป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งทั้งหมดรวมกันไม่น้อยกว่า 120 คน และในแต่ละเขตเลือกตั้งที่พรรคการเมืองดังกล่าวส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้ง พรรคการเมืองต้องส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งให้เท่าจำนวนสมาชิก

¹⁴ คณะกรรมการติดตามและสอดส่องดูแลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 22 มีนาคม 2535, หน้า 52-53

¹⁵ มาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2535

¹⁶ มาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2535

สภาผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้นั้นเขตเลือกตั้งนั้น¹⁷ หรือเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่มีสมาชิกาน
สังกัดเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่แล้วจากการเลือกตั้งทั่วไปในพรรคการเมืองใดพรรคการเมือง
หนึ่ง แต่เพียงพรรคเดียว

3.1.4 มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

3.1.4.1 มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง
มาแล้วเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 180 วัน นับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง

3.1.4.2 เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดที่สมัคร
รับเลือกตั้ง หรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดนั้น

3.1.4.3 เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง

3.1.4.4 เคยศึกษาเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 2 ปีการ
ศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง

3.1.5 บุคคลผู้มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ เป็นบุคคลต้องห้าม
ไม่ให้ลงสมัครรับเลือกตั้ง

3.1.5.1 ตัดยาเสพติด

3.1.5.2 เป็นบุคคลล้มละลายซึ่งศาลยังไม่สั่งให้พ้นจากคดี

3.1.5.3 เป็นบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้าม คือ

(ก) วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

(ข) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช

(ค) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดย

คำพิพากษา

3.1.5.4 เป็นคนทวนอกและเป็นใบ้

3.1.5.5 ต้องคำพิพากษาให้จำคุก และถูกคุมขังอยู่โดยหมาย

ของศาล

3.1.5.6 เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไปโดย

ได้พ้นโทษมายังไม่ถึง 5 ปี ในวันเลือกตั้ง เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท

¹⁷มาตรา 106 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

3.1.5.7 เคยถูกไล่ออก ปลดออกหรือให้ออกจากราชการ
หน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ เพราะทุจริตต่อหน้าที่หรือถือว่าทุจริตต่อหน้าที่

3.1.5.8 เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลให้ทรัพย์สินตก
เป็นของแผ่นดิน เพราะร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ

3.1.5.9 เป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ
นอกจากข้าราชการการเมือง

3.1.5.10 เป็นพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐหรือ
รัฐวิสาหกิจหรือของราชการส่วนท้องถิ่น

3.1.5.11 เคยถูกวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรมีมติให้พ้นจาก
สมาชิกภาพเพราะปรากฏหลักฐานน่าเชื่อได้ว่าเป็นผู้ได้รับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
โดยใช้อำนาจเงินจ้างไม่ว่าโดยวิธีใด เพื่อให้ตนได้รับเลือกตั้ง

4. การจัดทำบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้ง และประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

สำหรับการจัดทำบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้งและการประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้น
เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกาให้เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว นายอำเภอจะมีหน้าที่จัดทำ
ประกาศบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้งของแต่ละหน่วยเลือกตั้งไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอ สำนักงานเทศบาล
ที่สาธารณะที่เห็นง่ายที่เลือกตั้งหรือบริเวณใกล้เคียงกับที่เลือกตั้งก่อนวันเลือกตั้งไม่น้อยกว่าสิบห้า
วัน โดยนายอำเภอคัดรายชื่อผู้เลือกตั้งจากทะเบียนบ้าน และเพื่อประโยชน์ในการจัดทำบัญชี
รายชื่อผู้เลือกตั้ง ให้นายอำเภอหรือให้เทศบาลจัดทำบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้งไว้เป็นประจำ และ
แก้ไขให้ถูกต้องทุกปี บัญชีดังกล่าวผู้มีส่วนได้เสียมีสิทธิตรวจดู และขอยื่นคำร้องแก้ไขให้ถูกต้องได้¹⁸

ต่อมาเมื่อนายอำเภอได้ประกาศบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้ง ผู้เลือกตั้งหรือเจ้าบ้าน
ผู้ใดเห็นว่าตนหรือผู้มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านไม่มีรายชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อ ผู้เลือกตั้งแห่งหน่วยเลือกตั้ง
ที่ตนหรือผู้นั้นสมควรมีชื่อเป็นผู้เลือกตั้งในหน่วยเลือกตั้งนั้น มีสิทธิยื่นคำร้องต่อนายอำเภอก่อนวัน
เลือกตั้งไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน และเมื่อนายอำเภอได้รับคำร้องแล้ว ให้นายอำเภอตรวจสอบหลักฐาน
ถ้าเห็นว่าผู้ยื่นคำร้องหรือผู้มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ให้ส่งเดิมชื่อตามที่ยื่นคำร้อง

¹⁸ มาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

ลงนามบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้งโดยไม่ชักช้า แต่ถ้านายอำเภอเห็นว่าผู้ยื่นคำร้องหรือผู้มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านเป็นผู้ไม่มีสิทธิเลือกตั้ง ก็ให้ส่งยกคำร้องและให้แจ้งให้ผู้ยื่นคำร้องทราบภายในสามวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้อง โดยแสดงเหตุผลไว้ด้วย

5. การกำหนดหน่วยเลือกตั้งและประกาศระบุที่เลือกตั้ง

การกำหนดหน่วยเลือกตั้งนั้นเป็นหน้าที่ของผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้กำหนดโดยยึดหลักการกำหนด ดังนี้

5.1 ตามปกติให้ใช้เขตหมู่บ้านหนึ่งเป็นหน่วยเลือกตั้งหนึ่งหน่วย

5.2 ถ้าหมู่บ้านใดมีผู้เลือกตั้งจำนวนน้อยจะให้รวมหมู่บ้านตั้งแต่ 2 หมู่บ้านเป็นหน่วยเลือกตั้งหนึ่งก็ได้ โดยถือเกณฑ์ผู้เลือกตั้งหน่วยละ 800 คน เป็นประมาณ ในกรณีที่ผู้เลือกตั้งเกิน 1,200 คนให้เพิ่มหน่วยเลือกตั้งขึ้นได้

5.3 ถ้าหมู่บ้านใดการคมนาคมไม่สะดวกหรือไม่ปลอดภัย แม้จำนวนผู้เลือกตั้งจะไม่ถึง 800 คน จะกำหนดหน่วยเลือกตั้งเพิ่มขึ้นตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นสมควร โดยไม่คำนึงถึงจำนวนผู้เลือกตั้งก็ได้ หรือไม่กำหนดหน่วยเลือกตั้งเพิ่มขึ้นก็ได้

5.4 ในเขตเทศบาล ในเขตกรุงเทพมหานคร ในเขตสุขาภิบาล หรือในเขตชุมชนหนาแน่น อาจกำหนดให้ใช้แนวหรือเขตถนน ตรอก ซอย คลอง หรือแม่น้ำแทนเขตหมู่บ้านเป็นเขตของหน่วยเลือกตั้งก็ได้⁽⁹⁾

6. การแต่งตั้งพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง กรรมการตรวจคะแนนและเจ้าหน้าที่

คะแนน

การแต่งตั้งเจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง กรรมการตรวจคะแนนและเจ้าหน้าที่คะแนนเป็นอำนาจและหน้าที่ของนายอำเภอ โดยนายอำเภอจะแต่งตั้งผู้ดำเนินการเลือกตั้งจากข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่น²⁰ ส่วนกรรมการตรวจคะแนนและเจ้าหน้าที่คะแนนนายอำเภอจะแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจคะแนนอย่างน้อยเจ็ดคนจากผู้ที่พรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งในเขตนั้นเสนอชื่อก่อนวันเลือกตั้งไม่น้อยกว่าสิบวัน โดยพรรคหนึ่งจะเสนอ

(9)มาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

²⁰มาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

ชื่อได้ไม่เกินหน่วยละหนึ่งคน หากพรรคการเมืองเสนอชื่อไม่ครบเจ็ดคน นายอำเภอจะเป็นผู้เสนอชื่อในส่วนที่ขาด และนายอำเภอจะแต่งตั้งเจ้าหน้าที่คะแนนอย่างน้อยหนึ่งคนประจำหน่วยเลือกตั้ง โดยผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งทั้ง 2 กรณีจะต้องมีคุณสมบัติมีความประพฤติดีและสามารถอ่านและเขียนหนังสือไทยได้ นอกจากนี้จะต้องไม่เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งรัฐ สมาชิกสภาท้องถิ่น ข้าราชการการเมือง นายกเทศมนตรี นายกเมืองพัทยา เทศมนตรี กรรมการสุขาภิบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหรือผู้สมัคร เป็นกรรมการตรวจคะแนน²¹

หากก่อนวันเลือกตั้งถ้าปรากฏว่ากรรมการตรวจคะแนนที่ได้แต่งตั้งไว้ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้าม นายอำเภอมีอำนาจสั่งถอดถอนและแต่งตั้งผู้อื่นแทนได้ แต่ในกรณีที่ผู้ซึ่งผู้ถูกถอดถอนนั้น เป็นผู้ที่พรรคการเมืองใดเสนอชื่อ ให้นายอำเภอแต่งตั้งจากผู้ซึ่งพรรคการเมืองนั้นเสนอชื่อใหม่และให้พรรคการเมืองนั้นเสนอชื่อภายในเวลาที่นายอำเภอผู้นั้นกำหนด ถ้าพรรคการเมืองนั้นไม่เสนอชื่อภายในกำหนด ให้นายอำเภอแต่งตั้งบุคคลอื่นที่มีคุณสมบัติครบถ้วน เป็นกรรมการตรวจคะแนนแทน²²

อำนาจหน้าที่ในการดำเนินการในวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

เมื่อถึงกำหนดวันลงคะแนนเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามที่ประกาศไว้วันพระราชกฤษฎีกา กระทรวงมหาดไทยในส่วนของกรมการปกครองและกรมตำรวจ จะมีหน้าที่ดำเนินการเลือกตั้งและควบคุมการเลือกตั้งในวันนั้นให้สงบเรียบร้อย และบริสุทธิ์ยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง

เริ่มตั้งแต่การเปิดการลงคะแนน ประธานกรรมการตรวจคะแนนจะต้องเปิดหีบบัตรเลือกตั้งในที่เปิดเผยให้ผู้อื่นซึ่งอยู่ในที่เลือกตั้งนั้นเห็นว่าเป็นหีบเปล่าและให้ปิดหีบเลือกตั้งใส่กุญแจประจำครั้งที่บรรจุกุญแจไว้ และให้คณะกรรมการตรวจคะแนนบันทึกการเปิดหีบเลือกตั้งโดยให้ผู้เลือกตั้งไม่น้อยกว่า 2 คน ซึ่งอยู่ในที่เลือกตั้งนั้นลงลายมือชื่อในบันทึกนั้นด้วย²³ และ

²¹ มาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

²² มาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

²³ มาตรา 56 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

เมื่อเปิดให้มีการลงคะแนนแล้ว ระหว่างเวลาเปิดลงคะแนนให้ผู้เลือกตั้งที่จะลงคะแนนต้องไปแสดงตัวต่อกรรมการตรวจคะแนน โดยแสดงบัตรประจำตัวประชาชนเพื่อให้ตรวจชื่อนับรายชื่อรายชื่อผู้เลือกตั้ง ผู้สมัครหรือผู้แทนพรรคการเมืองใดก็ตามให้หมายเหตุนับรายชื่อผู้เลือกตั้งโดยให้จดหมายเลขบัตรประชาชนและสถานที่ออกบัตรประชาชนนี้ ถ้าในกรณีของผู้เลือกตั้งคนใดไม่มีบัตรประชาชน ให้แสดงหลักฐานอื่นตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงและให้ผู้เลือกตั้งลงลายมือชื่อพิมพ์ลายนิ้วมือ

สำหรับในวันดำเนินการเลือกตั้ง ถ้าบุคคลใดกระทำการฝ่าฝืนกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง ทำให้การเลือกตั้งไม่เป็นไปโดยสงบเรียบร้อยหรือบริสุทธิ์ยุติธรรม บุคคลผู้นั้นจะต้องถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งได้บัญญัติการกระทำที่ต้องห้ามกระทำก่อนวันเลือกตั้งหรือในวันที่ทำการเลือกตั้งดังนี้

1. การห้ามมิให้บุคคลใดนำสิ่งพิมพ์ตามกฎหมายว่าด้วยสิ่งพิมพ์ แผ่นประกาศหรือสิ่งอื่นมาโฆษณาเสียง เพื่อประโยชน์ของผู้สมัครหรือพรรคการเมือง²⁴
2. ห้ามมิให้บุคคลใดทำการโฆษณาไม่ว่าโดยวิธีใดอันเป็นคุณแก่ผู้สมัคร และห้ามมิให้ใช้เครื่องขยายเสียง หรือทำเสียงอื่นใดที่เป็นการรบกวนหรือเป็นอุปสรรคแก่การเลือกตั้ง²⁵
3. ในวันเลือกตั้ง ห้ามมิให้ผู้ใดขาย จาหน่ายจ่ายแจก หรือจัดเลี้ยงสุราทุกชนิดในเขตเลือกตั้ง เริ่มตั้งแต่ 18.00 น. ของวันก่อนวันเลือกตั้งจนถึงสิ้นสุดวันเลือกตั้ง²⁶
4. ห้ามมิให้ผู้ใดเล่นหรือจัดให้มีการเล่นการพนันขั้นต่อ ว่าผู้สมัครหรือพรรคการเมืองใดแพ้หรือชนะ หรือได้คะแนนเท่าใด หรือได้รับเลือกตั้งหรือไม่ได้รับเลือกตั้ง หรือได้รับเลือกตั้งจำนวนเท่าใด²⁷
5. ห้ามมิให้ผู้สมัครหรือผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อจูงใจให้ผู้เลือกตั้งลงคะแนนเลือกตั้งให้แก่ตนหรือผู้สมัครอื่นใด หรือให้งดเว้นมิให้ลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครผู้ใดด้วยวิธีการดังต่อไปนี้²⁸

²⁴มาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

²⁵มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

²⁶มาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

²⁷มาตรา 13 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

²⁸มาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

5.1) ห้ามเสนอให้หรือสัญญาว่าจะให้เงินหรือทรัพย์สินอื่นไม่ว่าทางตรง หรือทางอ้อมแก่สมาคม มูลนิธิ วัด สถาบันการศึกษา หรือสถานสงเคราะห์อื่นใด

5.2) ห้ามทำการโฆษณาหาเสียงด้วยการจัดให้มีมหรสพและงานรื่นเริงต่าง ๆ

5.3) ห้ามทำสิ่งอันเป็นสาธารณประโยชน์หรือสิ่งอื่นใดเพื่อประโยชน์ของบุคคล ชุมชน สมาคม มูลนิธิ วัด สถาบันการศึกษา หรือสถาบันอื่นใด ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือไม่ก็ตาม

5.4) ห้ามจัดเลี้ยงหรือรับจัดเลี้ยงให้ผู้ใด

6. ห้ามมิให้ผู้สมัครผู้ใดจัดยานพาหนะนำผู้เลือกตั้งไปยังที่เลือกตั้ง เพื่อการเลือกตั้ง หรือกลับไปจากที่เลือกตั้ง หรือจัดให้ผู้เลือกตั้งไปยังที่เลือกตั้งหรือกลับไปจากที่เลือกตั้งโดยไม่ต้องเสียค่าโดยสารยานพาหนะหรือค่าจ้างซึ่งต้องเสียตามปกติ หรือผู้ใดทำการเช่นนั้นเพื่อประโยชน์แก่ผู้สมัครนั้น²⁹

7. ห้ามบุคคลใดก่อความวุ่นวายขึ้นในที่เลือกตั้ง หรือในที่ประชุมชนชุมนุมกันอยู่ เพื่อรอการเข้าไปลงคะแนนเลือกตั้ง³⁰

8. ห้ามเจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง กรรมการตรวจคะแนนหรือเจ้าหน้าที่คะแนนผู้ใด จงใจไม่ปฏิบัติตามหน้าที่หรือกระทำการใด ๆ เพื่อขัดขวางมิให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎกระทรวงหรือคำสั่งของศาลอื่น เกี่ยวกับการเลือกตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง³¹

9. ห้ามบุคคลใดลงคะแนนเลือกตั้งหรือพยายามเลือกตั้งโดยรู้อยู่แล้วว่าตนไม่มีสิทธิเลือกตั้ง หรือไม่มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้งในหน่วยเลือกตั้งนั้น ได้ลงบัตรหรือพยายามลงบัตร หรือแสดงบัตรประจำตัวประชาชนหรือหลักฐานอื่นที่มีใช้มิไว้สำหรับตน หรือปลอมแปลงขึ้นต่อกรรมการตรวจคะแนนเพื่อลงคะแนนเลือกตั้ง³² วิธีนี้เป็นกระทำความผิดที่เรียกว่า "ปลอม" และ "ฟู่ฟู่"

²⁹มาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

³⁰มาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

³¹มาตรา 52 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

³²มาตรา 60 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

³³มาตรา 62 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

10. ห้ามมิให้บุคคลใดเข้ารับตรเลือกตั้ง ที่ไม่เข้าบัตรที่กรรมการตรวจคะแนนแห่งที่เลือกตั้งนั้นมอบให้ลงคะแนน หรือเข้ารับตรเลือกตั้งที่ไม่เข้าลงคะแนนออกไปจากที่เลือกตั้ง³³

11. ห้ามบุคคลใดทำเครื่องสังเวยโดยวิธีใดวิธีหนึ่งเลือกตั้ง³⁴

12. ห้ามบุคคลใดหาบัตรเลือกตั้งไปใส่ในหีบเอง โดยไม่มีอำนาจตามกฎหมาย หรือกระทำการใดอันมีผู้รายชื่อผู้เลือกตั้งเพื่อแสดงว่ามีผู้มาแสดงตนเพื่อลงคะแนนโดยผิดจากความจริง หรือกระทำการใดอันเป็นเหตุให้บัตรเลือกตั้งเพิ่มขึ้นจากความจริง³⁵

13. ห้ามบุคคลใดที่ไม่มีอำนาจตามกฎหมายจงใจกระทำการใดเพื่อขัดขวางหรือหน่วงเหนี่ยว เพื่อมิให้ผู้เลือกตั้งไปยังที่เลือกตั้งหรือเข้าไปยังที่ลงคะแนนหรือมิให้ไปถึงยังที่ดังกล่าวนั้น ภายในกำหนดเวลาที่ลงคะแนนเลือกตั้งได้³⁶

14. ห้ามผู้เลือกตั้งคนใดเรียกหรือรับทรัพย์สิน หรือผลประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเอง หรือผู้อื่น เพื่อจะลงคะแนนเลือกตั้งหรืองดเว้นไม่ลงคะแนนเลือกตั้งผู้ใด³⁷

15. ห้ามบุคคลใดกระทำการด้วยวิธีใด อันเป็นการลวงผู้เลือกตั้งให้สำคัญผิดเกี่ยวกับผู้สมัคร หรือเลขาธิการประจำตัวหรือสังกัดพรรคของผู้สมัครคนใดหรือของตนเองในกรณีที่เป็นผู้สมัครด้วย³⁸

16. ห้ามบุคคลใดเปิดทำลาย ทำให้อันตราย ทำให้เปลี่ยนแปลงสภาพหรือทำให้ไร้ประโยชน์ หรือลักพาไปซึ่งบัตรเลือกตั้งโดยไม่มีอำนาจชอบด้วยกฎหมาย ตั้งแต่เวลาที่ได้เปิดและปิดหีบบัตรเลือกตั้งไว้เพื่อลงคะแนน หรือภายหลังเวลาที่ปิดหีบบัตรเลือกตั้งเพื่อรักษาบัตรเลือกตั้ง³⁹

เมื่อถึงกำหนดเวลาปิดการลงคะแนนตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งแล้ว ให้คณะกรรมการตรวจคะแนนนับคะแนนโดยต้องเปิดเผยจนเสร็จในวันเดียว ห้ามมิให้มีการเลื่อนหรือประวิงการนับคะแนน และเมื่อแต่ละหน่วยนับคะแนนเสร็จแล้ว ให้คณะกรรมการตรวจคะแนนประกาศการนับคะแนนที่เลือกตั้งนั้น และจัดทำรายงานแสดงผลของการนับคะแนนและปิดหีบเลือกตั้งส่งไปยังนาย

³⁴ มาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

³⁵ มาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

³⁶ มาตรา 65 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

³⁷ มาตรา 66 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

³⁸ มาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

³⁹ มาตรา 69 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

อำเภอโดยเร็ว⁴⁰ และเมื่อนายอำเภอได้รับรายงานการแสดงผลของการนับคะแนนแล้ว ให้ส่งรายงานนั้นไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดโดยเร็วและให้ผู้ว่าราชการจังหวัดรวมยอดคะแนนการเลือกตั้งและประกาศผลการเลือกตั้งโดยเร็ว ต่อจากนั้นให้รายงานไปยังกระทรวงมหาดไทยเพื่อแจ้งต่อไปยังรัฐสภา⁴¹

อำนาจหน้าที่ในการดำเนินการภายหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

เมื่อมีการประกาศผลการเลือกตั้งเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ภายใน 3 เดือนหลังจากประกาศ ผู้สมัครจะต้องนำรายการค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่ถูกต้องตามความเป็นจริงยื่นต่อผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งรายการที่ต้องยื่นได้แก่

- 1) ค่าใช้จ่ายทั้งหมดเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่ได้จ่ายไปแล้ว
- 2) ค่าใช้จ่ายทั้งหมดเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่ยังค้างชำระ
- 3) หลักฐานการจ่ายเงินตาม (1) และหลักฐานการค้างชำระตาม (2) อย่างน้อย

ต้องมีรายการแสดงชื่อและที่อยู่ของผู้รับหรือเจ้าหน้าที่⁴²

และนอกจากนี้ยังได้กำหนดให้ผู้สมัครแต่ละคนสามารถใช้จ่ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งของตนได้ในแต่ละครั้งไม่เกิน 1 ล้านบาท ซึ่งค่าใช้จ่ายจำนวนนี้ให้รวมถึงบรรดาเงินหรือทรัพย์สินอื่นใดที่พรรคการเมืองหรือบุคคลอื่นใดจ่ายแทนด้วย หรือในกรณีนำมาให้ใช้โดยไม่คิดมูลค่าตอบแทนเพื่อประโยชน์ในการหาเสียงเลือกตั้ง ให้คิดมูลค่าในการใช้นั้นตามอัตราค่าเช่าหรือค่าตอบแทนตามปกติในท้องถิ่นนั้น ๆ⁴³ สำหรับเงินที่ใช้จ่ายกฎหมายกำหนดให้ใช้จ่ายเงินได้เฉพาะ 7 อย่างดังต่อไปนี้

- 1) การโฆษณากระจายเสียง วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนอื่น
- 2) การพิมพ์ โฆษณา แจกจ่าย ประกาศ แผ่นป้าย ใบปลิวและสิ่งพิมพ์อื่น ๆ

⁴⁰มาตรา 71 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

⁴¹มาตรา 76 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

⁴²มาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

⁴³มาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

- 3) การจัดหาเครื่องเขียน แบบพิมพ์ ไปรษณียากร โทรเลข โทรศัพท์และการสื่อสาร
อื่นใด
- 4) การซื้อ เช่าหรือยืมสำนักงาน สถานที่ ยานพาหนะ วัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการ
เลือกตั้ง
- 5) การว่าจ้างแรงงานทุกประเภท เกี่ยวกับการเลือกตั้ง
- 6) ค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อการเลือกตั้ง
- 7) ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการหาเสียงเลือกตั้งที่ไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งกฎหมาย
ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร⁴⁴

มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

1. เหตุผลในการควบคุมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

เนื่องจากการเลือกตั้งไม่ได้มีความหมายจำกัดอยู่เฉพาะแก่การที่ประชาชนผู้มี
สิทธิออกเสียงเลือกตั้งไปใช้สิทธิของตนโดยหย่อนบัตรลงคะแนนเท่านั้น แต่หากว่าประชาชนต้องมี
โอกาสที่จะได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยตนเองอย่างแท้จริง ตามหลักเกณฑ์พื้นฐานซึ่งได้บัญญัติไว้ใน
ปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มิฉะนั้นแล้วการเลือกตั้งก็แทบไม่มีความ
หมายเลยในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นแต่ละประเทศต่างก็นำเอาหลักเกณฑ์พื้นฐานนี้ไปบัญญัติ
เป็นกฎหมายของตน ซึ่งจะมากบ้างน้อยบ้างก็แล้วแต่ความแตกต่างทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ
และสังคมของประเทศนั้น และเพื่อที่จะให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรมตามหลักเกณฑ์ที่
กำหนดไว้ จึงจำเป็นต้องมีมาตรการต่าง ๆ ในการที่จะเข้ามาควบคุมการเลือกตั้งให้เป็นไป
ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว

สำหรับประเทศไทย จากการพิจารณาความผิดที่ปรากฏในกฎหมายว่าด้วย
การเลือกตั้ง จะเห็นว่ากฎหมายมุ่งจะควบคุมการเลือกตั้งให้มี

- 1) ความเสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้ง
- 2) ให้ผู้เลือกตั้งมีเสรีภาพในการเลือกตั้ง

⁴⁴มาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

3) ำห้มีความบริสุทธิ์ยุติธรรมในการเลือกตั้ง

ตั้งนั้น เพื่อที่จะควบคุมำให้การเลือกตั้งเป็นไปตำจุดมุ่งหมายดังกล่ำว ประเทศไทย จึงมีมาตรการต่าง ๆ ในการที่จะควบคุมการเลือกตั้ง ซึ่งมาตรการต่าง ๆ เหล่านี้ทั้งการควบคุมก่อนการเลือกตั้งและหลังการเลือกตั้ง ตำที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายว่ำด้วยการเลือกตั้ง

2. มาตรการในการควบคุมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

2.1 มาตรการในการควบคุมก่อนการประกาศผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

มาตรการในการควบคุมการเลือกตั้งำห้มีความบริสุทธิ์ยุติธรรมก่อนที่จะมีการประกาศผลการเลือกตั้งมีดังนี้

2.1.1 การยื่นคำร้องกรณีไม่มีรายชื่อเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง

ตำมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2535 บัญญัติให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องยื่นใบสมัครต่อผู้ว่ำราชการจังหวัดเพื่อตรวจสอบคุณสมบัติของผู้สมัครและสอบสวนว่ำผู้สมัครจะสมัครรับเลือกตั้งได้หรือไม่ ถ้าได้ก็ให้ประกาศไว้ ณ ศาลากลางจังหวัดและให้ผู้ว่ำราชการจังหวัดแจ้งการรับสมัครหรือไม่รับสมัครำให้ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองทราบ แต่หากผู้สมัครผู้ใดไม่มีรายชื่อเป็นผู้สมัครในประกาศของผู้ว่ำราชการจังหวัด ตำมาตรา 22 สามารถไปยื่นคำร้องต่อศาลจังหวัดที่ศาลากลางจังหวัดตั้งอยู่ในเขตอำนำจของศาลจังหวัดนั้น หรือต่อศาลแพ่งสำหรับกรุงเทพมหานครได้ภายในเจ็ดวันนับจากวันที่ประกาศนั้น โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล เมื่อศาลได้รับคำร้องแล้วให้ดำเนินการพิจารณาโดยไม่ชักช้า และให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาบังคับใช้โดยอนุโลมและให้ศาลวินิจฉัยว่ำำหรับสมัครหรือไม่ คำสั่งของศาลให้เป็นที่สุด และให้ศาลแจ้งคำสั่งไปให้ผู้ว่ำราชการจังหวัด⁴⁵

⁴⁵มาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2535

2.1.2 การยื่นคำร้องกรณีไม่มีชื่อในบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

ตามมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535 บัญญัติให้นายอำเภอเป็นผู้จัดทำประกาศบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งก่อนวันเลือกตั้งไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน และเมื่อได้ประกาศบัญชีรายชื่อแล้ว ผู้เลือกตั้งหรือเจ้าบ้านใดเห็นว่าตนหรือผู้มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านไม่มีรายชื่ออยู่ในประกาศบัญชีรายชื่อ ผู้เลือกตั้งหรือเจ้าบ้านมีสิทธิยื่นคำร้องต่อนายอำเภอก่อนวันเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 7 วัน หากนายอำเภอได้รับคำร้องและตรวจสอบหลักฐานแล้ว และแจ้งไปยังผู้ร้องว่าผู้ยื่นคำร้องหรือผู้มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านเป็นผู้ไม่มีสิทธิเลือกตั้ง ในกรณีนี้ผู้ยื่นคำร้องสามารถไปยื่นคำร้องต่อศาลจังหวัดที่ตนมีภูมิลำเนาอยู่หรือต่อศาลแพ่งกรณีที่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร โดยไม่เสียค่าธรรมเนียมศาล ค่าสั่งของศาลให้ถือเป็นที่สุด และให้ศาลแจ้งไปยังนายอำเภอ เพื่อให้ปฏิบัติตามคำสั่งโดยเร็วที่สุด⁴⁶

2.1.3 การยื่นคำร้องกรณีบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้งมีชื่อผู้ไม่มีสิทธิเลือกตั้ง

ตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า ในกรณีที่ผู้เลือกตั้งหรือเจ้าบ้านผู้ใดเห็นว่าบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ได้ประกาศตามกฎหมายมีชื่อผู้ไม่มีสิทธิเลือกตั้ง หรือมีชื่อบุคคลอื่นมาอยู่ในทะเบียนบ้านตนโดยที่ไม่ได้มีชื่ออยู่จริงในทะเบียนบ้านดังกล่าว ผู้เลือกตั้งหรือเจ้าบ้านนั้นมีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านต่อนายอำเภอก่อนวันเลือกตั้งไม่น้อยกว่าเจ็ดวันเพื่อถอนชื่อบุคคลนั้น หากนายอำเภอยกคำร้อง ให้ผู้ยื่นคำร้องสามารถไปยื่นคำร้องต่อศาลได้ โดยตามมาตรา 28 มาบังคับใช้โดยอนุโลม

2.1.4 การดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

เมื่อบุคคลใดฝ่าฝืนบทบัญญัติตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร บุคคลนั้นจะต้องถูกดำเนินคดีทางอาญา ซึ่งตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้ดำเนินคดีอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนคือผู้ใดนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติกำหนดไว้พอสรุปได้ว่าในเขตกรุงเทพมหานครคือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอและข้าราชการ

⁴⁶มาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535

ตำรวจที่มียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจขึ้นไปหรือเทียบเท่า อย่างไรก็ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการสอบสวนคดีอาญาในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2520 ลงวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2520 กำหนดให้ข้าราชการตำรวจเท่านั้นที่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา ข้าราชการฝ่ายปกครอง เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือนายอำเภอมีแต่อำนาจควบคุมการสอบสวนเท่านั้น⁴⁷

ความผิดอาญาตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งอาจจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับการละเมิดหลักความเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้ง ความผิดเกี่ยวกับการละเมิดหลักเสรีภาพของผู้เลือกตั้ง และความผิดเกี่ยวกับการทำลายความบริสุทธิ์ยุติธรรมของผลการเลือกตั้งหรืออันหนึ่งการทำให้ผลการเลือกตั้งแปรเปลี่ยนไป⁴⁸ ยกเว้นเพียง 2 มาตราเท่านั้นที่ไม่เข้าประเภทคือ มาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535 ที่บังคับให้นายจ้าง หน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจต้องให้ความสะดวกในอันที่จะใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งมีเจตนารมณ์ที่จะส่งเสริมการเลือกตั้ง และมาตรา 14 ห้ามผู้ซึ่งมิได้มีสัญชาติไทยทำการใดเพื่อประโยชน์แห่งการเลือกตั้งโดยประการที่เป็นคุณหรือเป็นโทษแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมือง และเข้ามีส่วนช่วยเหลือในการเลือกตั้งด้วยประการใด ๆ ทั้งนี้เว้นแต่การกระทำนั้นเป็นการช่วยทางราชการหรือเป็นการประกอบอาชีพตามปกติโดยสุจริตของตน ซึ่งมีเจตนารมณ์ที่จะสงวนกิจกรรมทางการเมืองไว้ให้แก่พลเมืองหรือผู้มีสัญชาติไทยแล้วเท่านั้น

ประเภทที่ 1 การละเมิดหลักความเสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้ง

เพื่อให้ผู้สมัครเลือกตั้งอยู่ในวิสัยที่จะแข่งขันกันหาเสียงเลือกตั้งได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535 จึงบัญญัติให้พรรคการเมืองที่ของรัฐบาลว่างตัวเป็นกลางในการเลือกตั้ง และห้ามผู้สมัครรับเลือกตั้งใช้จ่ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งเกินกว่าจำนวนที่กำหนดไว้

⁴⁷ คณะกรรมการการติดตามและสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง, การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 22 มีนาคม 2535. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เยลโล่การพิมพ์, 2535) หน้า 26

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4

- การบังคับให้เจ้าหน้าที่ของรัฐวางตัวเป็นกลางในการเลือกตั้งตามมาตรา 15 ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท ตามมาตรา 86

- เพื่อปรามไม่ให้เจ้าหน้าที่ลาเอียงเข้าข้างผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองใด ตามมาตรา 15 ทวิ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินห้าพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

- การห้ามผู้สมัครไม่ให้ใช้จ่ายเกินเพดานคือหนึ่งล้านบาทตามมาตรา 32 และภายในกำหนดสามเดือนหลังจากวันประกาศผลการเลือกตั้ง ผู้สมัครต้องยื่นรายการค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งให้ถูกต้องตามความเป็นจริงต่อผู้ว่าราชการจังหวัดตามมาตรา 34 หากผู้ใดไม่ยื่นรายการค่าใช้จ่ายหรือยื่นแต่เป็นเท็จ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ตามมาตรา 90

ประเภทที่ 2 การละเมิดหลักเสรีภาพของผู้เลือกตั้ง

เพื่อให้ผู้เลือกตั้งมีเสรีภาพในการเลือกตั้ง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของตน พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติห้ามบรรดาบุคคลผู้มีบทบาทในกระบวนการเลือกตั้ง กระทำการอันมีลักษณะที่เป็นการรบกวนขัดขวางการใช้เสรีภาพในอันที่จะลงคะแนนเลือกตั้งไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมไว้ ดังนี้⁴⁹

- ห้ามโฆษณาหาเสียงในที่เลือกตั้งตามมาตรา 11 หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินห้าพันบาทตาม มาตรา 83

- ห้ามโฆษณาที่เป็นคุณหรือโทษในช่วงวันเลือกตั้ง ตามมาตรา 12 หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินห้าพันบาทหรือทั้งจำเป็นทั้งปรับ ตามมาตรา 83

- ห้ามก่อเหตุวุ่นวายขึ้นในที่เลือกตั้งและบริเวณที่เลือกตั้ง ตามมาตรา 41 หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับตามมาตรา 92 และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการข่มขู่วุ่นวายขึ้นในที่เลือกตั้ง กรรมการตรวจคะแนนมีอำนาจหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในที่เลือกตั้ง หากปรากฏ

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9

ว่าผู้ใดกระทำตนเป็นที่ขัดขวางรบกวนกิจกรรมการเลือกตั้งหรือจะนำความไม่เรียบร้อยขึ้น กรรมการตรวจคะแนนมีอำนาจสั่งให้ผู้ผู้นั้นออกไปเสียจากที่เลือกตั้งได้ แต่ต้องนำมาให้ขัดต่อการที่ผู้เลือกตั้งจะใช้สิทธิในการเลือกตั้งตามมาตรา 49 หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องได้รับโทษตามมาตรา 93 คือจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

- ห้ามพ่นขันต่อเกี่ยวกับผลการเลือกตั้ง ตามมาตรา 13 ทวิ ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงห้าปีหรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับตามมาตรา 84

- ห้ามให้สินบนแก่ผู้เลือกตั้ง ตามมาตรา 35 หากผู้ใดฝ่าฝืนมาตรานี้ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี และปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาทตามมาตรา 91

- ห้ามผู้เลือกตั้งรับสินบน ตามมาตรา 66 หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับตามมาตรา 84

- ห้ามจัดยานพาหนะรับและหรือส่งผู้เลือกตั้ง ตามมาตรา 37 หากผู้ใดฝ่าฝืนตามมาตรานี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท ตามมาตรา 91

- ห้ามทำเครื่องสังเวยไว้ที่บัตรเลือกตั้ง ตามมาตรา 63 หากผู้ใดฝ่าฝืนตามมาตรานี้ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงห้าปีหรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับตามมาตรา 84

- ห้ามเปิดเผยความลับของการลงคะแนนก่อนประกาศผล ตามมาตรา 70 หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับตามมาตรา 93 ตริ

- ห้ามขัดขวางหรือหน่วงเหนี่ยวการที่ผู้เลือกตั้งจะใช้สิทธิเลือกตั้ง ตามมาตรา 65 หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงห้าปีหรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับตามมาตรา 84

- ห้ามลวงผู้เลือกตั้งให้สำคัญผิด ตามมาตรา 67 หากผู้ใดฝ่าฝืนมาตรานี้ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท ตามมาตรา 86

ประเภทที่ 3 การทำลายความบริสุทธิ์ยุติธรรมของการเลือกตั้ง
ตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

ราษฎร พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติถึงกรณีที่มีความผิดอันเกิดจากการเลือกตั้ง เกิดขึ้นจากการที่เจ้าพนักงาน
ดำเนินการเลือกตั้ง กรรมการตรวจคะแนน เจ้าหน้าที่คะแนน หรือบุคคลใด ๆ กระทำการอันจะ
ทำให้เกิดความไม่บริสุทธิ์ยุติธรรมในผลแห่งการเลือกตั้ง หรือทำให้เกิดผลแห่งการเลือกตั้งแปรปรวน
ไปจากเจตจำนงทางการเมืองของประชาชนส่วนใหญ่ไว้ 50 ดังนี้

- ห้ามบุคคลสมัครรับเลือกตั้ง เกินหนึ่งเขต
เลือกตั้ง ตามมาตรา 20 หากผู้ใดฝ่าฝืนมาตรานี้ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงห้าปีหรือปรับ
ไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับตามมาตรา 88

- ห้ามบุคคลซึ่งไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเข้า
สมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา 26 หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และปรับ
ไม่เกินหนึ่งแสนบาทตามมาตรา 86

- ห้ามผู้เลือกตั้งลงคะแนนเลือกตั้งมากกว่า
หนึ่งแห่งตามมาตรา 58 หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และปรับไม่เกิน
หนึ่งแสนบาทตามมาตรา 86

- ห้ามrogการเลือกตั้งโดยลงคะแนนหรือ
พยายามลงคะแนนเลือกตั้งโดยรู้อยู่แล้วว่าตนไม่มีสิทธิเลือกตั้งหรือไม่มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้งใน
หน่วยเลือกตั้งนั้น ได้ลงบัตรหรือพยายามลงบัตรหรือแสดงบัตรประจำตัว ประชาชนหรือหลักฐาน
อื่นที่มีได้มิไว้สำหรับตน หรือที่ทำการปลอมแปลงขึ้นต่อกรรมการตรวจคะแนนเพื่อลงคะแนนเลือกตั้ง
ตามมาตรา 60 หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และปรับไม่เกินหนึ่งแสน
บาท ตามมาตรา 86

- ห้ามแก้ไขจำนวนบัตรเลือกตั้งและจำนวนผู้
มาใช้สิทธิ ตามมาตรา 64 หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และปรับไม่
เกินหนึ่งแสนบาทตามมาตรา 86

- ห้ามมิใช้บัตรซึ่งกรรมการมิได้มอบให้ และห้ามนำบัตรออกจากที่เลือกตั้งตามมาตรา 66 หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาทตามมาตรา 86
- ห้ามเปิดหีบเลือกตั้งในระหว่างเวลาเปิดการลงคะแนน ตามมาตรา 68 หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกหนึ่งปีถึงสิบปีและปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท ตามมาตรา 86
- ห้ามเปิด เปลี่ยนแปลง หรือทำลายหีบบัตรหรือบัตรเลือกตั้ง ตามมาตรา 69 หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาทตามมาตรา 86
- ห้ามทำลายบัตรเลือกตั้งตามมาตรา 74 หากผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 74 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินห้าพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับตามมาตรา 83
- ห้ามเปลี่ยนแปลงความหมายของบัตรเลือกตั้งตามมาตรา 74 ทวิ หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท ตามมาตรา 86
- ห้ามเจ้าพนักงาน กรรมการหรือเจ้าหน้าที่ทุจริตโดยจงใจนับบัตรเลือกตั้งหรือคะแนนในการเลือกตั้งผิดไปจากความจริงรวมคะแนนผิด ๆ ตามมาตรา 51 หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สองปีถึงสิบปี และปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท ตามมาตรา 93 ทวิ
- ห้ามเจ้าพนักงาน กรรมการ หรือเจ้าหน้าที่ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่หรือกระทำการอันใดเพื่อขัดขวางมิให้การเป็นไปตามกฎหมาย กฎกระทรวงหรือคำสั่งของศาลตามมาตรา 52 หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงห้าปีหรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

2.1.5 การเพิกถอนสิทธิในการเลือกตั้ง

นอกจากการลงโทษในทางอาญาดังกล่าวแล้ว พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ยังได้บัญญัติให้มีวิธีการควบคุมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้บริสุทธิ์ยุติธรรมโดยควบคู่ไปกับการดำเนินคดีทางอาญา นั่นคือการเพิกถอนสิทธิในการ

เลือกตั้งภายในระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด มาตรการนี้จะทำให้บุคคลผู้นั้นไม่สามารถมีสิทธิมาลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ภายในระยะเวลาที่กำหนดนั้นและนอกจากนี้บุคคลผู้นั้นจะเป็นบุคคลต้องห้ามไม่ให้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งอีกด้วย⁵¹ สำหรับบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติห้ามการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งนั้น ได้แก่ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2535 มาตรา 84, 86, 88, 89, 90, 91 และ 93 ทวิ

2.2 มาตรการควบคุมภายหลังการประกาศผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

เนื่องจากการเลือกตั้งนั้นย่อมจะต้องมีผู้แพ้และผู้ชนะพรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้งต่างก็พยายามที่จะให้ตนเป็นผู้ชนะ ได้รับเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่นิติบัญญัติและบริหารประเทศชาติ ความพยายามดังกล่าวมีทั้งวิธีการที่ถูกต้องควรแก่การยกย่องสรรเสริญ และวิธีการทุจริตคดโกงรูปแบบวิธีการต่าง ๆ จากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือหลายฝ่ายทำให้การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่เป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม วิธีการควบคุมภายหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงเป็นวิธีการควบคุมให้การเลือกตั้งที่มีการทุจริตคดโกงหรือเกิดข้อบกพร่องกลับเข้าสู่รูปเข้ารอยตามหลักการที่ถูกต้อง ซึ่งในที่นี้ช่วยกัน 2 วิธีคือ

2.2.1 การคัดค้านการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

การคัดค้านการเลือกตั้งเป็นรูปแบบหนึ่งของมาตรการในการควบคุมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภายหลังการประกาศผลการเลือกตั้ง โดยผู้มีสิทธิคัดค้านสามารถไปยื่นคำร้องต่อองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยขาดตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายกำหนด เพื่อให้องค์กรดังกล่าวพิจารณาวินิจฉัยว่าการเลือกตั้งหรือผลการเลือกตั้งนั้นเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรมตามกฎหมายกำหนด หรือมีการทุจริตคดโกงหรือข้อบกพร่องเกิดขึ้นอันสมควรที่จะยกเลิกเพิกถอนและให้มีการจัดการเลือกตั้งใหม่⁵²

⁵¹มาตรา 107 (3) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534

⁵²นายชัยรักษ์ จยวธรรม, "การคัดค้านการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร"

(วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 45

พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535
ได้บัญญัติการคัดค้านการเลือกตั้งไว้ในมาตรา 78 ว่า

"เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดประกาศผลการเลือกตั้งของเขตเลือกตั้งใด ผู้เลือกตั้ง ผู้สมัคร หรือพรรคการเมือง ซึ่งมีสมาชิกสมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น เห็นว่าการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น หรือเห็นว่าการที่บุคคลใดได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้นไปโดยมิชอบ อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 26 มาตรา 32 และมาตรา 34 มาตรา 51 หรือมาตรา 52 ผู้เลือกตั้ง ผู้สมัคร หรือพรรคการเมือง มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านต่อศาลจังหวัดที่เขตเลือกตั้งนั้นตั้งอยู่ หรือต่อศาลแพ่งสำหรับกรุงเทพมหานคร ภายในสามสิบวัน เว้นแต่เฉพาะกรณีร้องคัดค้านตามมาตรา 32 หรือ 34 ให้นับแต่วันยื่นคำร้องคัดค้าน ภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้ง เพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่"

ดังนั้นมูลเหตุในการร้องคัดค้านการเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งฉบับนี้จึงแบ่งออกเป็น 2 กรณีใหญ่คือ

1) มีมูลเหตุการคัดค้านการเลือกตั้งอันเกิดจากการกระทำ
ของเจ้าหน้าที่ ได้แก่

1.1 กรณีที่เจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้งกรรมการตรวจคะแนน หรือเจ้าหน้าที่คะแนนผู้ใดได้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายดังต่อไปนี้ คือจงใจนับบัตรเลือกตั้งหรือคะแนนในการเลือกตั้งให้ผิดไปจากความเป็นจริง หรือรวมคะแนนให้ผิดไป หรือกระทำด้วยประการใดโดยมิได้มีอำนาจกระทำได้โดยชอบด้วยกฎหมายให้บัตรเลือกตั้งชำรุดหรือเสียหาย หรือให้เป็นบัตรเสีย หรือกระทำด้วยประการใดแก่บัตรเสียเพื่อให้เป็นบัตรที่ชำรุด หรืออ่านบัตรเลือกตั้งให้ผิดไปจากความเป็นจริง หรือทำรายงานการเลือกตั้งไม่ตรงความจริงตามมาตรา 51 แห่งพระราชบัญญัตินี้

1.2 กรณีเจ้าพนักงานดำเนินการเลือกตั้ง กรรมการตรวจคะแนน หรือเจ้าหน้าที่คะแนนผู้ใดจงใจไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ หรือกระทำการอันใดเพื่อขัดขวางไม่ให้การเป็นไปตามกฎหมาย กฎกระทรวง หรือคำสั่งของศาล อันเกี่ยวกับการเลือกตั้งตามที่กฎหมายนี้บัญญัติไว้ ตามมาตรา 52 แห่งพระราชบัญญัตินี้

ดังนั้นการกระทำของเจ้าหน้าที่ที่จะเป็นมูลเหตุให้มีการร้องคัดค้านการเลือกตั้งได้จะต้องเป็นการกระทำของเจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง กรรมการตรวจคะแนน หรือเจ้าหน้าที่คะแนน ตามที่พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

ราษฎร พ.ศ. 2535 มาตรา 51 และ 52 บัญญัติไว้เท่านั้น เพราะฉะนั้นการกระทำของข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่น ๆ ที่มีได้เป็นเจ้าของพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง กรรมการตรวจคะแนน หรือเจ้าหน้าที่คะแนนในการเลือกตั้งนั้น แม้จะได้กระทำความผิดทุจริตต่องานการเลือกตั้งโดยเป็นการกระทำตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 51 และ 52 ก็ตาม ไม่เป็นมูลเหตุให้มีการร้องคัดค้านการเลือกตั้งได้⁵³

2) มีมูลเหตุจากการกระทำของผู้ถูกคัดค้าน ได้แก่

2.1 กรณีที่ผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รู้อยู่แล้วว่าตนไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง แต่ได้เข้าไปสมัครรับจนได้เลือกตั้งตามมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

2.2 กรณีที่ผู้ได้รับเลือกตั้งใช้จ่ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งเกินกว่าหนึ่งล้านบาท ทั้งนี้ไม่รวมค่าธรรมเนียมการสมัคร ค่าใช้จ่ายดังกล่าวนี้ให้รวมถึงบรรดาเงินหรือทรัพย์สินอื่นใดที่พรรคการเมืองใดหรือบุคคลอื่นใดจ่าย หรือรับว่าจะจ่ายแทนหรือนำมาให้ใช้โดยไม่คิดค่าตอบแทน เพื่อประโยชน์ในการหาเสียงเลือกตั้ง ในกรณีทรัพย์สินนำมาให้ใช้โดยไม่คิดค่าตอบแทนเพื่อประโยชน์ในการหาเสียงเลือกตั้ง ทรัพย์สินที่นำมาให้ใช้ให้คำนวณตามอัตราค่าเช่า หรือค่าตอบแทนปกติตามท้องถิ่นนั้นตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

2.3 กรณีที่ผู้ได้รับเลือกตั้งมิได้ยื่นรายการค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งให้ถูกต้องตามความเป็นจริงต่อผู้ว่าราชการจังหวัดที่ตนสมัครรับเลือกตั้ง ภายในกำหนดสามเดือนหลังจากวันประกาศผลการเลือกตั้ง ค่าใช้จ่ายนี้ได้แก่ค่าใช้จ่ายทั้งหมดเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่ยังค้างชำระ หลักฐานการจ่ายเงินดังกล่าว และหลักฐานการค้างชำระดังกล่าว ซึ่งอย่างน้อยต้องมีรายการแสดงชื่อและที่อยู่ของผู้รับหรือเจ้าหน้าที่ ตามมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

สำหรับผู้มีสิทธิร้องคัดค้าน ได้แก่ ผู้เลือกตั้งในเขตเลือกตั้งที่เห็นว่าการเลือกตั้งหรือผู้ที่ได้รับเลือกตั้งในเขตนั้นเป็นไปโดยมิชอบ หรือผู้สมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งที่การเลือกตั้งเป็นไปโดยมิชอบ หรือพรรคการเมืองซึ่งมีสมาชิกสมัครรับเลือกตั้งในเขต

ที่การเลือกตั้งเป็นไปโดยมิชอบ โดยผู้มีสิทธิร้องคัดค้านจะต้องไปร้องคัดค้านที่ศาล หากเป็นต่าง
จังหวัดให้ไปร้องคัดค้านได้ที่ศาลจังหวัดที่เขตเลือกตั้งนั้นอยู่ หากเป็นกรุงเทพมหานครและธนบุรี
ให้ร้องต่อศาลแพ่ง⁵⁴

เมื่อศาลจังหวัดหรือศาลแพ่งได้รับคำร้องคัดค้านแล้ว ให้
ดำเนินการพิจารณาโดยไม่ชักช้า และให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดย
อนุโลม และให้หาความเห็นส่งไปที่ศาลฎีกาเพื่อวินิจฉัยและให้ศาลฎีกามีอำนาจดังต่อไปนี้

- ถ้าเห็นว่าการเลือกตั้งหรือการที่ผู้ใดได้รับเลือกตั้งเป็นไป
โดยมิชอบ สมควรจะให้มีการเลือกตั้งใหม่ ให้มีคำสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ ในเขตเลือกตั้ง
นั้นหรือเฉพาะแต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนที่ถูกคัดค้านในเขตเลือกตั้งตามคำร้องคัดค้านนั้นได้

- ถ้าเห็นว่าการเลือกตั้งหรือการที่ผู้ใดได้รับเลือกตั้งเป็นไป
โดยชอบ หรือแม้มิชอบแต่ไม่มีเหตุอันสมควรจะมีการเลือกตั้งใหม่ในเขตเลือกตั้งนั้นหรือเฉพาะ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ถูกคัดค้านในเขตเลือกตั้งนั้น ให้มีคำสั่งยกคำร้องนั้นเสีย⁵⁵

เมื่อศาลฎีกามีคำสั่งอย่างใดแล้ว ให้ส่งสำเนาคำสั่งไปยังรัฐ
มนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เพื่อแจ้งให้สภาผู้แทนราษฎรและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
ทราบ และในกรณีที่ศาลฎีกามีคำสั่งให้เลือกตั้งใหม่ ให้ถือว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ถูกคัดค้าน
นั้นขาดจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่วันที่ศาลฎีกามีคำสั่ง คำสั่งของศาลฎีกาซึ่งเป็นเหตุให้
สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดสิ้นสุดลง ย่อมไม่กระทบกระเทือนกิจการที่สมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรนั้นได้กระทำไปในหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก่อนที่ประธานสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ได้รับแจ้งคำสั่ง⁵⁶

2.2.2 วิธีการทางสภาผู้แทนราษฎรควบคุมกันเอง

วิธีการทางสภาผู้แทนราษฎรนี้ถือเป็นรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นได้ว่าเป็น
มาตรการควบคุมการเลือกตั้งหลังประกาศผลการเลือกตั้ง โดยการตรวจสอบถึงคุณสมบัติและ

⁵⁴มาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2535

⁵⁵มาตรา 79 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2535

⁵⁶มาตรา 80 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2535

ความประพฤติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะเป็นผู้ควบคุมตรวจสอบกันเองในขั้นแรกตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ได้ผู้ที่มีคุณสมบัติอันเป็นที่น่าไว้วางใจว่าจะทำหน้าที่นิติบัญญัติหรือบริหาร เพื่อประโยชน์ของมหาชนส่วนใหญ่ตลอดช่วงระยะเวลาที่ได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่ง⁵⁷ ซึ่งวิธีการทางสภาผู้แทนราษฎรควบคุมกันเองนี้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ผ่านมาได้บัญญัติไว้ 2 วิธีด้วยกันคือ

1) การเข้าชื่อร้องต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้ตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสมาชิกภาพ วิธีการนี้ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 81 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492 มาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2511 มาตรา 105 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 และในมาตรา 91 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 กล่าวคือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่มีสิทธิเข้าชื่อต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรว่าสมาชิกภาพของสมาชิกคนใดคนหนึ่งแห่งสภานั้นสิ้นสุดลงเพราะเหตุต่อไปนี้

1.1 ลาออก

1.2 ขาดคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1.2.1 ไม่มีสัญชาติไทยโดยการเกิด แต่บุคคลชาติ
ที่มิบิดาเป็นคนต่างด้าวต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งอีกด้วย

1.2.2 มีอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

1.2.3 ไม่มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1.2.3.1 มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านใน
จังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 180 วัน นับถึงวันรับสมัครเลือกตั้ง

1.2.3.2 เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรจังหวัดที่รับสมัครเลือกตั้งหรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัด
นั้น

⁵⁷นายชัยรักษ์ จยววรรณ, "การคัดค้านการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร",

ที่สมัครรับเลือกตั้ง

1.2.3.3 เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัด

กว่า 2 ปีการศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง

1.2.3.4 เคยศึกษาเป็นเวลายาวไม่น้อย

1.2.4 มีลักษณะต้องห้ามดังนี้

1.2.4.1 ตัดยาเสพติดให้โทษ

1.2.4.2 เป็นบุคคลล้มละลายซึ่งศาล

ยังไม่สั่งให้ฟื้นคดี

1.2.4.3 เป็นบุคคลต้องห้ามไม่ให้

สิทธิเลือกตั้งคือวิกลจริตหรือพเนิ่นเพื่อนไม่สมบูรณ์ เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวชหรือ เป็นบุคคลอยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดยคำพิพากษา

1.2.4.4 เป็นบุคคลทูหนวกหรือเป็นใบ้

1.2.4.5 เคยถูกไล่ออก ปลดออก

หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่า ทุจริตต่อหน้าที่

1.2.4.6 เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่ง

ของศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเพราะร่ำรวยผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ

1.2.4.7 เป็นข้าราชการรับเงินเดือน

ประจำนอกจากข้าราชการการเมือง

1.2.4.8 เป็นพนักงานหรือลูกจ้างของ

หน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่น

1.2.4.9 เคยถูกวุฒิสภาหรือสภาผู้แทน

ราษฎรมีมติให้พ้นจากสมาชิกภาพ เนื่องจากกระทำการหรือมีพฤติการณ์อันเป็นความผิดต่อตำแหน่ง หน้าที่ราชการหรือมีลักษณะเป็นความผิดต่อเจ้าพนักงานในส่วนที่เกี่ยวกับสภานิติบัญญัติ หรือเป็นการ เสื่อมเสียต่อเกียรติศักดิ์ของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

1.2.4.10 เคยถูกหรือถูกคณะตุลาการ

รัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้พ้นจากสมาชิกภาพ เพราะมีกรณีปรากฏหลักฐานน่าเชื่อว่าเป็นผู้ที่ได้รับคัดเลือก ตั้งโดยใช้อำนาจมิชอบ ไม่ว่าจะโดยวิธีใดเพื่อให้ตนได้รับเลือกตั้ง

1.2.5 กระทบการอันเป็นการต้องห้าม ดังนี้

1.2.5.1 ดำรงตำแหน่งหรือหน้าที่ใด

ในหน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจหรือตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่น ทั้งนี้ นอกจากตำแหน่งรัฐมนตรีหรือข้าราชการการเมืองอื่น

1.2.5.2 รับสัมปทานจากรัฐหรือหน่วย

ราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ หรือเป็นผู้สัญญากับรัฐหรือหน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจอันมีลักษณะ เป็นการผูกขาดตัดตอน ทั้งนี้ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม

1.2.5.3 รับเงินหรือประโยชน์ใด ๆ

จากหน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจเป็นพิเศษ นอกเหนือไปจากที่หน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจปฏิบัติกับคนอื่น ๆ ในธุรกิจการงานตามปกติ แต่ในกรณีนี้ไม่ให้นำใช้บังคับกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับสัมปทานก่อนหรือเป็นผู้สัญญาอยู่ก่อนได้รับเลือกตั้ง และบทบัญญัตินี้ไม่ให้นำใช้บังคับในกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรับเบี้ยหวัด บำเหน็จบำนาญหรือเงินปีพระบรมวงศานุวงศ์หรือเงินอื่นใดในลักษณะเดียวกัน และไม่ให้นำใช้บังคับในกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรับหรือดำรงตำแหน่งกรรมการของรัฐสภาหรือผู้แทนราษฎร หรือกรรมการซึ่งได้รับแต่งตั้งในฐานะ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย หรือกรรมการซึ่งได้รับการแต่งตั้งในการบริหารราชการแผ่นดิน ในกรณีที่ดำรงตำแหน่งข้าราชการการเมือง

1.2.6 ลาออกจากพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก

หรือพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกมีมติให้พ้นจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าขาดจากสมาชิกภาพนับแต่วันเวลาออกหรือพรรคการเมืองมีมติ

1.2.7 ขาดจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งยุบเลิกพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นเป็นสมาชิก และไม่อาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่น ที่มีสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง ในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าขาดจากการเป็นสมาชิกภาพนับแต่วันถัดจากวันที่ครบกำหนดหกสิบวันนั้น

1.2.8 ขาดการประชุมตลอดสมัยการประชุมที่มี

กำหนดเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน โดยไม่ได้รับอนุญาตจากประธานสภาผู้แทนราษฎร

1.2.9 ถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก

เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

เมื่อได้รับคำร้องนี้แล้ว ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎร
ส่งคำร้องไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดหรือไม่
และเมื่อคณะกรรมการตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยแล้ว ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญแจ้งคำ
วินิจฉัยไปยังประธานสภาผู้แทนราษฎร

2) การเข้าชื่อต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้สภาวินิจฉัย
สมาชิกภาพ

วิธีการนี้ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 82 ของรัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 และในมาตรา 92 ของตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

ในกรณีใดสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้ใดกระทำหรือมีพฤติการณ์
อันมีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือมีลักษณะ เป็นความผิดต่อเจ้าพนักงานในส่วนที่เกี่ยวกับ
สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งรัฐ หรือ เป็นความเสื่อมเสียต่อเกียรติศักดิ์ของการ เป็นสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของ
สภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิเข้าชื่อต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้สมาชิกผู้นั้นพ้นจากสมาชิกภาพ
ได้ มติของสภาผู้แทนราษฎรต้องมีคะแนนไม่น้อยกว่าสามในสี่ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ทั้งหมดที่อยู่ในสภา

ทั้งสองวิธีการข้างต้นนี้ เมื่อได้มีการปฏิบัติตามเงื่อนไขที่
กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญทั้งหมดแล้ว สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ถูกการดำเนินการ
ตามวิธีดังกล่าวนี้จะสิ้นสุดลง ซึ่งวิธีการนี้เป็นเรื่องที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควบคุมกันเองประชาชน
หรือบุคคลภายนอกไม่มีสิทธิที่จะดำเนินการได้โดยตรง หนทางที่ทำได้คือ ดำเนินการโดยผ่านทาง
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผ่านทางสื่อมวลชน เพื่อกระตุ้นให้มีการดำเนินการตามวิธีการดังกล่าว

ปัญหาที่เกิดจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ถึงแม้ว่าการจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะมีกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง
บัญญัติวางหลักเกณฑ์การควบคุมดูแลการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและบริสุทธิ์ยุติธรรม ทั้ง
ยังมีมาตรการต่าง ๆ บังคับให้การเลือกตั้ง เป็นไปตามกฎเกณฑ์เหล่านั้น เช่น การลงโทษทาง
อาญา การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหรือการคัดค้านการเลือกตั้ง เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมี
มีบทบัญญัติและมาตรการต่าง ๆ ในการลงโทษผู้กระทำผิด แต่ในความเป็นจริงในทางปฏิบัติแล้ว

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยังคงมีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นอยู่มากโดยเฉพาะปัญหาที่สำคัญคือ การทุจริต และการซื้อขายเสียงในการเลือกตั้ง ไม่ว่าจะมิมูลเหตุมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งหรือประชาชนผู้เลือกตั้งเองก็ตาม ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. ปัญหาในการกำหนดเขตเลือกตั้ง

การกำหนดเขตเลือกตั้ง ได้แก่การแบ่งเขตเลือกตั้งหรือการแบ่งประชาชนที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามลักษณะพื้นที่ ซึ่งจะมีกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการแบ่งหรือกำหนดเขตเลือกตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การประกาศเขตเลือกตั้ง มักเป็นเรื่องที่ประชาชนทั่วไปไม่ให้ความสนใจนัก คนส่วนใหญ่อาจไม่รู้ด้วยซ้ำว่าเขตเลือกตั้งที่ตนมีสิทธิในคราวหนึ่ง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ ดังนั้น การแบ่งเขตเลือกตั้งจึงยังไม่เคยถูกตรวจสอบ หรือถูกสงสัยจากสาธารณะชนเลย การกำหนดเขตเลือกตั้งจึงยังเป็นเรื่องที่ทำกันเองเงียบ ๆ โดยกระบวนการทางราชการ แต่สำหรับนักการเมืองแล้วการกำหนดหรือการแบ่งเขตเลือกตั้ง ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งเพราะไม่ว่าจะออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ย่อมมีผลกระทบต่อการแพ้ชนะในการเลือกตั้งไม่มากก็น้อยเสมอ ทั้งนี้เพราะโดยพื้นฐานแล้วเขตเลือกตั้งเปรียบเสมือนยุทธภูมิของนักการเมือง ตามปกตินักการเมืองจะทำงานหาเสียงเลือกตั้งอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ที่เป็นเขตเลือกตั้งของตน ดังนั้นหากเขตเลือกตั้งมีการเปลี่ยนแปลงก็ย่อมหมายถึงการทำให้พื้นที่บางส่วนที่นักการเมืองผู้นั้นมีฐานเสียงอยู่ถูกตัดแบ่งไปอยู่เขตอื่น และหรือทำให้พื้นที่ที่นักการเมืองผู้นั้นไม่ได้ทำงานอย่างต่อเนื่อง หรือขาดความคุ้นเคยเข้ามาอยู่ในเขตเลือกตั้งของเขา หรืออาจกล่าวอย่างสั้น ๆ ได้ว่า ทำให้พื้นที่ที่เป็นฐานคะแนนของเขาแตกออกจากกันและหรือรวมเอาพื้นที่ที่เขาขาดฐานคะแนนเข้ามา⁵⁸

⁵⁸ ธงชัย วินิจจะกุล, การเมืองเรื่องกำหนดเขตเลือกตั้ง กรณีการเลือกตั้งกรุงเทพมหานคร เขต 12 และ 13 ในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2531. (กรุงเทพมหานคร: ไม่ปรากฏโรงพิมพ์) หน้า 60-62.

ดังนั้น ถ้าผู้มีอำนาจในการแบ่งเขตเลือกตั้งลากเส้นแบ่งเขตการเมืองให้พรรคการเมืองหรือนักการเมืองฝ่ายหนึ่งให้ได้เปรียบในการเลือกตั้ง และในขณะเดียวกันก็ตัดโอกาสของพรรคการเมืองหรือนักการเมืองฝ่ายอื่น ลักษณะการแบ่งเขตเลือกตั้งอย่างลำเอียงเพื่อให้เกิดความได้เปรียบดังกล่าวอาจทำได้หลายวิธีเช่น

- พยายามลากเส้นกำหนดเขตเลือกตั้งให้ครอบคลุมฐานเสียงของฝ่ายที่ตนสนับสนุน ถึงแม้ฐานเสียงดังกล่าวจะมีลักษณะกระจายในหลายท้องที่ก็ตาม ทั้งนี้ เพื่อให้ฝ่ายของตนได้รับเสียงข้างมากจากการลงคะแนนเสียง ในกรณีอย่างนี้รูปร่างของเขตเลือกตั้งจะดูแปลกผิดปกติ และคะแนนเสียงของผู้ชนะการเลือกตั้งมักจะสูงกว่าผู้แพ้เล็กน้อย วิธีนี้ชื่อเรียกว่า เจอร์แมนเดอริง (GERRYMANDERING)

- แบ่งเขตเลือกตั้งให้ฐานเสียงคะแนนทั้งหมดของฝ่ายตรงข้ามกระจุกตัวในเขตเลือกตั้งเพียงเขตเดียวหรือสองเขตเป็นอย่างมาก เพื่อให้พรรคที่ตนสนับสนุนสามารถเอาชนะเขตเลือกตั้งที่เหลือได้อย่างง่ายดาย วิธีนี้ตรวจสอบได้ยาก วันแต่จะพิจารณาจากอัตราส่วนระหว่างคะแนนเสียงกับจำนวนที่นั่งในแต่ละพรรคได้รับ

- พยายามกำหนดเขตเลือกตั้งให้ฐานคะแนนเสียงของฝ่ายตรงข้ามกระจุกกระจายอยู่ในเขตเลือกตั้งโดยในแต่ละเขตมีคะแนนเสียงของฝ่ายที่ตนสนับสนุนเป็นเสียงส่วนใหญ่ วิธีนี้จะทำให้เขตเลือกตั้งมีรูปร่างผิดปกติได้เหมือนกัน และพรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามจะมีจำนวนสมาชิกที่ได้รับเลือกตั้งต่ำกว่าที่ควรจะเป็นค่อนข้างมาก เมื่อเทียบกับคะแนนเสียงที่ได้รับทั้งหมด

- แบ่งเขตเลือกตั้งให้เขตของฝ่ายที่ตนสนับสนุน มีจำนวนประชากรต่อเขตเลือกตั้งน้อยกว่าเขตเลือกตั้งอื่น ๆ อันจะทำให้การหาเสียงทำได้ง่ายขึ้นและมีโอกาสได้รับเลือกมากขึ้น

- พยายามรักษาที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรของฝ่ายตนซึ่งอยู่ในเขตที่จำนวนประชากรลดลงโดยไม่ยอมแบ่งเขตเลือกตั้งใหม่ เพราะหากมีการแบ่งเขตเลือกตั้งเมื่อใด เขตของฝ่ายตนจะถูกรวมเข้ากับที่อื่นซึ่งพรรคการเมืองที่ตนอยู่ไม่มีฐานคะแนนเสียง ในกรณีนี้อังกฤษเรียกว่า เขตตาย (ROTTEN BORUGH)⁵⁹

⁵⁹ คณะกรรมการติดตามและสอดส่องการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 22 มีนาคม พ.ศ. 2535. (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเยลโล่การพิมพ์, 2535), หน้า 47.

ถึงแม้การกำหนดเขตเลือกตั้งจะยังไม่เคยมีการฟ้องร้องหรือมีการพิสูจน์กันจริงจังว่าเกิดขึ้นในประเทศไทย แต่จากการสอบถามนักการเมืองที่เกี่ยวข้องในอดีต พบว่ามีหลายกรณีที่เป็นปัญหากล่าวขวัญกันจนรู้ดีในหมู่นักการเมือง เช่น ในการแบ่งเขตเลือกตั้งปี 2531 ผู้สมัครพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งดูเหมือนว่าจะได้รับความเสียหายที่สุดจากการแบ่งเขต ได้ให้ข้อสังเกตว่า เขต 13 ตามที่แบ่งใหม่มีพื้นที่ติดต่อกันระหว่างเขตบางเขนตรงแขวงสายไหมกับเขตมีนบุรีตรงแขวงสามวาตะวันตกตรง แต่พื้นที่ตรงนั้นเป็นทุ่งนาประชากรเบาบาง และไม่มีถนนสายใหญ่ติดต่อกันเลย มีเพียงถนนราดยางสองช่องเล็กๆ สายเดียวเท่านั้นซึ่งปกติแทบไม่มีคนสัญจรหน่วยเลือกตั้งในบริเวณที่เป็นเส้นต่อนั้นมีเพียงสองหน่วย โดยเขตใกล้ที่สุดอยู่ในแขวงสายไหม ห่างออกไปจากเส้นแบ่งเขตประมาณ 10 กิโลเมตร หมายความว่าบริเวณติดต่อดังกล่าวสองเขตไม่มีชุมชนใหญ่ ไม่มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจสังคมที่สำคัญใด ๆ นอกไปจากประชากรเบาบางในบริเวณนั้น เขตมีนบุรีกับบางเขนแท้ที่จริงมีเขตบางกระบือทั้งเขตกั้นกลาง การหาเสียงของนักการเมืองเขต 13 ซึ่งต้องเข้าหาชุมชนจึงต้องผ่านทางถนนรามอินทรา หรือถนนสุขาภิบาลสองทั้งสาย ผ่านเขตบางกระบือทั้งสายเพื่อจะหาเสียงในส่วนที่เป็นบางเขนหรือมีนบุรีเจ้าหน้าที่ กทม. ผู้รับผิดชอบการจัดการเลือกตั้งให้ข้อมูลว่าการเลือกตั้งครั้งก่อน ๆ เคยเสนอการแบ่งเขตให้ กระทรวงมหาดไทยพิจารณามากกว่าหนึ่งแบบ แต่คราวนี้แบ่งได้เพียงแบบเดียว ไม่มีทางอื่นอีกแล้วจึงเสนอได้เพียงแบบเดียว (สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ระดับสูงของศูนย์เลือกตั้ง กทม. ผู้หนึ่งซึ่งไม่ประสงค์จะออกนาม เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2531)

ในการนี้จึงได้มีการทดลอง โดยนำข้อมูลเป็นสถิติประชากรเป็นรายแขวงที่ กทม. และกระทรวงมหาดไทยใช้เป็นเกณฑ์แบ่งในการแบ่งเขตเลือกตั้งในปี 2531 มาจัดเขตเลือกตั้งใหม่ตามข้อ เสนอของผู้เสียหายจากการแบ่งเขตที่เป็นอยู่และตามความเป็นไปได้ และยึดหลักเกณฑ์ทุกอย่างเช่นเดียวกับ กทม. ผลที่ออกมาคือสามารถแบ่งเขตเลือกตั้งเป็นแบบอื่นได้และการแบ่งเขตการทดลองบางวิธีน่าจะดีกว่าการแบ่งเขตของเจ้าหน้าที่⁶⁰

หรือในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 ได้รับการเปิดเผยจากนักการเมืองท่านหนึ่งว่า "ได้มีผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคายซึ่งใกล้เกษียณอายุราชการได้ลาออกมาสมัครรับเลือกตั้ง โดยก่อนหน้านั้นผู้ว่าราชการจังหวัดได้รายงานเท็จเกี่ยวกับจำนวนประชากร

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 72-76

ของจังหวัดหนองคาย เพื่อให้จังหวัดหนองคายได้จำนวนผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้น เพื่อที่จะแบ่งเขตเลือกตั้งใหม่ อันจะทำให้ตนได้เปรียบในการเลือกตั้ง โดยแบ่งเขตออกเป็นสองเขตเลือกตั้งเขตละสามคน โดยที่จริงแล้วจำนวนประชากรจังหวัดหนองคายในการสำรวจครั้งล่าสุดในปี 2536 มีเพียงเจ็ดแสนเศษ" (สัมภาษณ์ พิทักษ์ ศรีตะบุตร, จังหวัดหนองคาย, 10 ตุลาคม 2536) จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น ย่อมชี้ให้เห็นถึงความบกพร่องในอันที่จะก่อให้เกิดความทุจริตและการโกงการแบ่งเขตการเลือกตั้ง

ในบางประเทศปัญหาเช่นนี้ไม่เกิดขึ้นเพราะเนื่องจากได้จัดตั้งองค์การอิสระขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่พิจารณาแบ่งเขตเลือกตั้ง เช่น ประเทศอังกฤษและประเทศเยอรมันมีคณะกรรมการแบ่งเขตเลือกตั้ง (BOUNDARY COMMISSION) เป็นต้น

2. ปัญหาการจัดทำบัญชีรายชื่อของผู้เลือกตั้ง

การจัดทำบัญชีรายชื่อของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเป็นหน้าที่โดยตรงของนายอำเภอ โดยนายอำเภอจะเป็นผู้คัดรายชื่อผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งมาจากทะเบียนบ้านซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนราษฎรอีกทีหนึ่ง ซึ่งจุดนี้ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามมา

ปัญหาเกี่ยวกับบัญชีรายชื่อเลือกตั้งที่มักจะพบเห็นได้ทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง มีดังนี้

2.1 ปัญหาชื่อในบัญชีเลือกตั้งหายไปทั้งที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ความผิดพลาดของปัญหานี้ น่าจะเกิดจากความผิดพลาดของเจ้าหน้าที่คัดรายชื่อผู้เลือกตั้งจากทะเบียนบ้านทั้งในส่วนที่เป็นความบกพร่องในการคัดรายชื่อและในส่วนที่ทะเบียนบ้านดึงออกมาใช้ เมื่อประชาชนมาติดต่อเกี่ยวกับงานทะเบียนราษฎรและไม่นานกลับไว้ที่เดิม และในส่วนหนึ่งอาจจะมีผลมาจากนโยบายเดิมของมหาดไทย ซึ่งเน้นให้มีผู้ออกมาใช้เสียงเลือกตั้งในอัตราสูงสุด ดังนั้น เพื่อให้บัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งมีแต่ชื่อของบุคคลที่คาดว่าจะมาใช้สิทธิได้อย่างแน่นอน นายอำเภอจึงมักให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเสนอรายชื่อของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งในขณะนั้นไม่อยู่ในท้องที่และคาดว่าจะไม่มาใช้สิทธิเลือกตั้งและนำรายชื่อเหล่านั้นไปไว้ที่ทะเบียนบ้านกลาง บุคคลดังกล่าว นั้นจึงไม่มีรายชื่ออยู่ในบัญชีผู้เลือกตั้งหรือไม่ก็ถูกขีดชื่อออกไป⁶¹ จากการอภิปรายเรื่องกลโกง

การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2535 ร้อยเอกอริยะ อุปرامي รองอธิบดีกรมการปกครอง ก็ได้กล่าวถึงในกรณีนี้ว่า ตามกฎหมายทะเบียนราษฎรบุคคลย้ายไปพำนักนอกถิ่นที่อยู่อื่น 15 วันต้องแจ้งย้าย แต่คนส่วนใหญ่ไม่แจ้งย้ายเมื่อมีการเลือกตั้งจึงเกิดปัญหาขึ้น คือเมื่อนายอำเภอเห็นว่าย้ายไปอื่นเกิน 15 วัน ไม่ย้ายทะเบียนนอกนายอำเภอมีอำนาจที่จะเอาชื่อออกจากทะเบียน ทร. 14 ไปไว้ในทะเบียนบ้านกลาง แต่การคัดชื่อออกนั้นผู้ใหญ่บ้านกำนันจะเป็นคนเสนอชื่อกับนายอำเภอ เพราะจะเป็นผู้ทราบว่าลูกบ้านตนคนใดไปทำงานที่อื่นบ้าง แต่เบื้องหลังการบอกนั้นมีหลายกรณีบางกรณีผู้ใหญ่บ้านก็มาแจ้งเอาคนที่ เป็นฝ่ายที่ตัวเองจะเอาออกอย่างนี้ คนที่ควรจะเอาออกก็ไม่เอาออกเสีย เมื่อถึงวันเลือกตั้งพวกนี้กลับมาใช้สิทธิจึงไม่มีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้ง⁶²

2.2 การย้ายคนเข้ามาอยู่ในทะเบียนบ้านมากผิดปกติ

ปัญหานี้หลายครั้งเกิดจาก เจ้าหน้าที่ที่ต้องการช่วยเพิ่มคะแนนให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคน ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากการเลือกตั้งเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2535 ว่ามีเจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนราษฎรย้ายคน 1,603 คน จากตำบลแสนสุขไปพักอาศัยไม่ได้แจ้งให้นายอำเภอทราบและทางเจ้าหน้าที่ทะเบียนเมืองพัทยาที่รับแจ้งมาโดยไม่มีทักท้วง⁶³ ทำให้หลายบ้านมีรายชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านนับร้อยคน ซึ่งวิธีนี้มีศัพท์เรียกว่าการเอา "ผีเข้าบ้าน" และจะดำเนินการในขั้นตอนต่อไปภายใต้กรรมวิธีของ "บัตรผีจริง-วัง" ซึ่งหมายถึงการใช้บัตรประชาชนของบุคคลนั้นจริง และใช้ตัวบุคคลเจ้าของบัตรประชาชนจริงเข้าดำเนินการลงคะแนน คือการฉกฉวยโอกาสที่มีขุมนในการลงคะแนนหรือโอกาสพลังเหลือของเจ้าหน้าที่เลือกตั้งที่ไม่สนใจหรือหวาดระแวง สาเหตุที่ต้องมีการวังลงคะแนนเพราะเป็นคนแปลกหน้า เกรงว่าชาวบ้านในละแวกเขตหน่วยเลือกตั้งที่มักจะมีใจรักว่าใครคือใคร ทำให้สามารถจับผิดคนแปลกหน้าได้⁶⁴

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶² อิศระ สุวรรณผล, วิภา เรื่องสกุล, ฐปนรรต วัชรภรณ์, กลไกการเลือกตั้ง (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, พ.ศ. 2535), หน้า 66-67.

⁶³ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, วันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2535, หน้า 16.

⁶⁴ ฝ่ายวิชาการคณะกรรมการติดตามและสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง, คู่มือการสอดส่องพฤติกรรมการเลือกตั้ง. (กรุงเทพมหานคร: โอเอสพริ้นติ้งเฮ้าส์, 2535), หน้า 27-28.

2.3 บัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้งมีข้อบกพร่องนอกปรากฏอยู่ในทะเบียนบ้าน โดยเจ้าของบ้านไม่ทราบ

ปัญหาดังกล่าวอาจเกิดขึ้นจากความผิดพลาดหรือล่าช้าของระบบทะเบียนราษฎร หรืออาจเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ซึ่งจงใจช่วยเหลือผู้สมัครรับเลือกตั้งฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยจงใจทำบัญชีรายชื่อลักษณะดังกล่าวขึ้น ทั้งที่ผู้มีชื่อปรากฏอาจจะไม่เข้าคนในท้องถิ่นนั้น แต่เจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการเพื่อให้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในหน่วยเลือกตั้งนั้น ๆ โดยผู้มีชื่อปรากฏนั้นจะเป็นคนของนักการเมืองที่ได้เตรียมไว้

2.4 บัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้งซ้ำซ้อน

จากการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2535 ได้ปรากฏว่ามีบุคคลมีรายชื่อซ้ำกัน บางครั้งถึง 10 แห่ง และในกรุงเทพมหานครมีบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งซ้ำซ้อนกว่า 2 แสนราย และในจังหวัดใหญ่ ๆ มีรายชื่อซ้ำซ้อนกว่าแสนราย รวมทั้งประเทศแล้วมีมากกว่า 1 ล้านราย นับว่าเป็นจำนวนตัวเลขที่สูงมากเมื่อเทียบกับจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

การผิดพลาดนี้อาจจะเกิดจากการทุจริตของเจ้าหน้าที่ แต่ส่วนใหญ่แล้วมักจะเกิดจากความผิดพลาดของเจ้าหน้าที่ เพราะเร่งรีบทำบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิรับเลือกตั้งในระยะเวลาสั้น ๆ ในช่วงเลือกตั้งเสียส่วนใหญ่

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการคัดชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าทะเบียนบ้านกลางเป็นอำนาจโดยตรงและกว้างขวางของนายอำเภอที่จะคัดชื่อหรือไม่คัดชื่อผู้ใดออก และนอกจากนี้การคัดชื่อออกนายอำเภอยังต้องอาศัยกำนันในหมู่บ้านตำบลนั้น ๆ มาบอก ซึ่งหากกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นพรรคพวกหรือหัวคะแนนให้กับพรรคการเมืองใดก็อาจจะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมมีการแจ้งชื่อเพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามเสียประโยชน์ และในขณะเดียวกันก็รักษาประโยชน์เฉพาะของฝ่ายตนและหากคิดไปไกลกว่านั้นว่า ถ้าหากนายอำเภอเกิดเป็นผู้ที่ฝึกฝนพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง ก็น่าจะชวนให้คิดว่าอาจจะเกิดความไม่เป็นธรรมได้

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ากฎหมายจะมีมาตรการตรวจสอบการจัดทำบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งของนายอำเภอ โดยการให้สิทธิผู้เลือกตั้งหรือเจ้าบ้านสามารถทักท้วงยื่นต่อศาลาให้ชี้ขาดได้ในกรณีที่ผู้เลือกตั้งหรือเจ้าบ้านไม่เห็นด้วยกับการชี้ขาดของนายอำเภอตามมาตรา 25 และมาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535 แต่ปัญหามีอยู่ว่าประชาชนมักไม่ตรวจสอบบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้งก่อนวันเลือกตั้ง ทำให้ไม่ทราบปัญหา

ที่เกิดขึ้นและไม่สามารถร้องต่อนายอำเภอได้ทันเวลา หรือถ้าทันก็มักไม่ได้ความสะดวกในการแจ้งขอเพิ่มหรือถอนชื่อในบัญชี ปัญหาเช่นนี้จากระเบียบปฏิบัติของทางราชการที่มีขั้นตอน ตามกฎหมายค่อนข้างมาก เมื่อประชาชนมาแจ้งขอให้เพิ่มชื่อที่ขาดหายลงในบัญชีหรือเรารายชื่อบุคคลภายนอกออกจากบัญชี ก็ต้องเขียนคำร้องต่อนายอำเภอให้ดำเนินการ ในบางครั้งแต่ละอำเภอหรือเขตก็อาจจะมีวิธีดำเนินการที่ไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ก่อให้เกิดความสับสนและการยุ่งยากในการแจ้ง⁶⁵ จึงทำให้มาตรการตรวจสอบบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ได้ผลในการบังคับใช้

3. ปัญหาการตรวจสอบค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง

เจตนารมณ์การกำหนดวงเงินสำหรับค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ก็เพื่อที่จะควบคุมไม่ให้ผู้สมัครแต่ละคนใช้จ่ายสูงไปในลักษณะของการทุ่มเงินเพื่อหวังชัยชนะ ข่าวกการใช้จ่ายเงินในลักษณะทุ่มเทอย่างมหาศาลในการหาเสียงเลือกตั้งมีมาตั้งแต่การเลือกตั้งทั่วไปใน พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 จะได้มีการกำหนดวงเงินสำหรับค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกและจนกระทั่งถึงปัจจุบัน แต่การบังคับใช้พระราชบัญญัติให้เกิดผลจริงตามเจตนารมณ์นับว่าเป็นไปได้ยากมากหรืออาจหาไม่ได้เลยในความเป็นจริงของการเมืองไทยที่ผ่านมา⁶⁶ เพราะถึงแม้กฎหมายจะกำหนดไว้ว่าภายในสามเดือนหลังจากวันประกาศผลการเลือกตั้ง ผู้สมัครต้องยื่นรายการค่าใช้จ่ายที่ถูกต้องตามความเป็นจริงมิฉะนั้นจะถูกลงโทษก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติพบว่าเจ้าหน้าที่ได้รับรายการค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากผู้สมัครรับเลือกตั้งแล้ว เจ้าหน้าที่ไม่มีการตรวจสอบข้อความในรายการค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เลยว่าข้อความดังกล่าวเป็นความจริงหรือไม่อย่างไร เพียงแต่ต้องการขอให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง นำรายการค่าใช้จ่ายยื่นต่อเจ้าหน้าที่เท่านั้นก็เพียงพอแล้ว และในรายการค่าใช้จ่ายเองก็ไม่มีแบบฟอร์มที่จะทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง

⁶⁵ คณะกรรมการติดตามและสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง, การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 22 มีนาคม 2535, หน้า 60-61.

⁶⁶ กนก วงษ์ตระหวาน, การเมืองในสภาผู้แทนราษฎร. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 88.

สามารถรอกให้เป็นระเบียบตามความเป็นจริงได้ บางรายการผู้สมัครรับเลือกตั้งก็กำหนดไปว่ามีคนมาบริจาคให้ ทำให้ลดค่าใช้จ่ายในรายการลงไปได้มาก รวมทั้งถ้าเป็นในกรณีที่ในเขตเลือกตั้งนั้นสามารถมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้มากกว่า 1 คน การทำรายการค่าใช้จ่ายของผู้สมัครที่อยู่พรรคเดียวกันสามารถทำรวมกันได้ และค่าใช้จ่ายจะเฉลี่ยกันไปเป็นจำนวนเท่ากัน ซึ่งทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งเป็นตัวหลักๆ ใช้เงินมากกว่ากฎหมายกำหนด ส่วนตัวผู้สมัครที่เหลือเป็นตัวประกอบสามารถที่จะหลบเลี่ยงการลงในรายการค่าใช้จ่ายได้ เป็นต้น ดังนั้นการยื่นรายการค่าใช้จ่ายต่อทางราชการก็เท่ากับไม่เป็นผลเท่าใดเลย⁶⁷ นอกจากนี้ในการยื่นรายการค่าใช้จ่ายต่ำกว่าที่ใช้จ่ายไปจริงและเกินวงเงินที่กฎหมายกำหนด ยังไม่เคยพบว่าทางราชการสามารถนำตัวผู้สมัครที่กระทำผิดตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 มาลงโทษได้ทั้ง ๆ ที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนมากร้อยละ 75 ให้ความเห็นว่าผู้สมัครมักทำบัญชีค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งไม่ตรงกับความเป็นจริง⁶⁸ ทั้งนี้เพราะในทางคดีความแพ่งนั้นการบรรยายฟ้องร้องว่าผู้สมัครใช้จ่ายเงินเกินไปในกิจการอย่างใด เพื่อให้ผู้ถูกฟ้องเข้าใจว่าเงินจำนวนที่เกินเป็นค่าใช้จ่ายในกิจการใดและเกี่ยวกับการเลือกตั้งหรือไม่ เป็นการยากลำบากคดีบรรยายฟ้องไม่ชัดเจนเช่นนี้ ศาลแพ่งนั้นอาจเป็นฟ้องเคลือบคลุมไม่ชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 7 และเมื่อเป็นคำฟ้องที่เคลือบคลุมแล้วศาลก็มีอำนาจหยิบยกขึ้นวินิจฉัยยกฟ้องไม่รับพิจารณาได้เองโดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ เพราะปัญหา เป็นข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2735/2522) ฉะนั้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่ามาตรการที่จะควบคุมผู้สมัครให้ยื่นรายการค่าใช้จ่ายตามความเป็นจริงตามกฎหมายเป็นเรื่องที่ปฏิบัติได้อย่างยากยิ่ง

สำหรับกรณีที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งยื่นรายการค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งโดยไม่มีหลักฐานการจ่ายเงินที่ดี หรือมีหลักฐานการจ่ายเงินไม่ครบถ้วนก็ดี โดยเฉพาะกรณีที่เกินวง

⁶⁷ ทัศนญา ทองธรรมชาติ. "ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร" (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 121.

⁶⁸ ถาวร เกียรติทับทิว และคณะ. "รายงานการวิจัยเรื่อง ปัญหากฎหมายเลือกตั้งของเขตเลือกตั้งในจังหวัดสงขลา" รัฐสภาสาร 6 (มิถุนายน 2530), หน้า 2-43.

เงินที่กำหนด จะถือได้หรือไม่ว่าผู้ยื่นรายการค่าใช้จ่ายอันเป็นเท็จตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาตรา 34 กรณีดังกล่าวศาลฎีกาได้ตัดสินเป็นบรรทัดฐานว่า การยื่นรายการค่าใช้จ่ายเป็นเท็จที่จะต้องรับโทษตามกฎหมายนั้น หมายถึงการยื่นรายการค่า ใช้จ่ายที่ไม่ตรงกับค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้จ่ายไปจริงการที่ผู้สมัคร รับเลือกตั้งไม่มีหลักฐานการจ่ายเงินตามรายการที่ยื่นไว้ให้ครบถ้วนเป็นการยื่นที่บกพร่องหรือไม่ สมบูรณ์ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้นซึ่งไม่มีบทกำหนดไว้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 3436/2536) เมื่อพิสูจน์ไม่ได้ว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งยื่นรายการค่าใช้จ่ายเป็นเท็จแล้ว ศาลย่อมยกฟ้องผู้สมัคร ผู้แทนราษฎรไป (คำพิพากษาฎีกาที่ 3107/2523) ดังนั้นข้อกำหนดในเรื่องควบคุมค่าใช้จ่ายของผู้ สมัครรับเลือกตั้งที่บังคับให้ยื่นรายการค่าใช้จ่ายจึงไม่อาจควบคุมผู้สมัครรับเลือกตั้งให้ยื่นรายการ ถูกต้องตามความเป็นจริงได้ เพราะผู้สมัครรับเลือกตั้งมีข้ออ้างที่จะยื่นโดยไม่มีหลักฐานการจ่าย เงินหรือมีหลักฐานแต่ไม่ครบถ้วน เพื่อหลีกเลี่ยงการควบคุมของเจ้าหน้าที่โดยไม่ต้องรับโทษแต่ อย่างไม่ใด⁶⁹ และนอกจากนี้เป็นที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งว่ามาตรา 34 ของพระราชบัญญัติการ เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535 ไม่ได้ให้อำนาจรัฐที่จะตรวจสอบรายการค่าใช้จ่าย ดังกล่าวว่าถูกต้องหรือไม่ มาตรา 34 วรรคท้ายบัญญัติแต่เพียงว่า "การขอตรวจสอบและขอ สืบเสาะค่าใช้จ่ายจะทำได้แต่ผู้สมัครและพรรคการเมือง..." ส่วนเจ้าหน้าที่ของรัฐในกรณีนี้คือผู้ ว่าราชการจังหวัด และรวมถึงผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมีหน้าที่ตามมาตรา 34 วรรค 2 เท่านั้นคือ "รักษารายการค่าใช้จ่ายและหลักฐานตามวรรคหนึ่งมีกำหนด 6 เดือน นับแต่วันประกาศ ผลการเลือกตั้ง" และเป็นสิ่งที่น่าสังเกตเป็นอย่างที่สองว่าพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎร ๗ มีเนื้อหาครอบคลุมถึงการได้มาซึ่งเงินว่าต้องมีหลักเกณฑ์อย่างใดบ้าง จึงทำให้ เข้าใจได้ว่าคนใดคนหนึ่งอาจจะบริจาคเงิน 1 ล้านบาทแก่ผู้สมัครรายหนึ่งก็ได้ ทั้งที่กฎหมาย อนุญาตให้ใช้ได้เพียง 350,000 บาท⁷⁰ (ซึ่งปัจจุบันพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535 กำหนดไว้ 1,000,000 บาทแล้ว) สิ่งเหล่านี้จึงเป็นปัญหาในการ ตรวจสอบค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง

⁶⁹ กฤษฎีกา ทองธรรมชาติ, "ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการหาเสียง เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร", หน้า 124

⁷⁰ กนก วงษ์ตระหง่าน, การเมืองในสภาผู้แทนราษฎร, หน้า 88.

ถึงแม้เมื่อประกาศผลการเลือกตั้งแล้วจะสามารถคัดค้านการเลือกตั้งในกรณีนี้ได้ก็ตาม แต่การคัดค้านการเลือกตั้งได้กำหนดว่าผู้ที่สามารถคัดค้านการเลือกตั้งได้แก่ผู้เลือกตั้งหรือผู้สมัคร หรือพรรคการเมืองที่มีสมาชิกสมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้นเท่านั้น จึงทำให้เกิดการจำกัด ผู้มีสิทธิคัดค้าน และนอกจากนี้การคัดค้านการเลือกตั้งยังใช้ระบบการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรม จึงทำให้กระบวนการเกิดความล่าช้าตั้งแต่การฟ้องร้องไปจนถึงกระบวนการพิจารณาผลก็คือทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่จะต้องได้รับโทษ ได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว จึงทำให้ต้องมีการเลือกตั้งซ่อมตำแหน่งที่ว่างลง อันเป็นการทำให้เสียค่าใช้จ่ายการเตรียมการเลือกตั้งซ่อมสูง และไม่ทันเวลา ที่เป็นคติตัวอย่างสำหรับผู้สมัครรายอื่น ๆ ในช่วงเวลาหาเสียงเลือกตั้ง เช่น มีการฟ้องร้องผู้สมัครรายหนึ่งว่ามีการใช้เงินซื้อคะแนนเสียงจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง กว่าที่ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีเสร็จ ปรากฏว่าผู้สมัครรายนั้นได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว เป็นต้น⁷¹

4. ปัญหาความเป็นกลางของข้าราชการและเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง

4.1 ปัญหาของข้าราชการการเมืองที่มีอิทธิพลเหนือข้าราชการประจำ

จากการที่กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่า การเลือกตั้งนั้นผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแลการเลือกตั้งโดยเบ็ดเสร็จทั้งหมด คือ กระทรวงมหาดไทย ดังนั้น ในกรณีที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นรัฐมนตรีที่มาจาก การเลือกตั้งหรือกรณีที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย สั่งกีดพรรคการเมือง จึงก่อให้เกิดปัญหาแก่ข้าราชการประจำในการปฏิบัติหน้าที่ กล่าวคือ ข้าราชการประจำอาจวางตัวเป็นกลางตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้อย่างยากลำบาก เพราะผู้บังคับบัญชาคือ รัฐมนตรี เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทำให้เกิดความขัดแย้งกันทางด้านผลประโยชน์ (CONFLICT OF INTEREST) ขึ้นอย่างชัดเจน ปัญหาเรื่องนี้มิได้เพิ่งจะเกิดขึ้นแต่ได้มีการพิจารณามานานแล้ว จนถึงขนาดเคยมีการตั้งคณะกรรมการควบคุมการเลือกตั้งขึ้นมาทำหน้าที่ดูแลการเลือกตั้งแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในปี พ.ศ. 2519 เพราะมีผู้เพ่งมองว่าคณะรัฐมนตรี โดยมี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ดำรงตำแหน่งทั้งนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีหน้าที่รักษาการณให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง และสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยนั้นจะควบคุมการเลือกตั้งให้บริสุทธิ์

⁷¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 208.

ยุติธรรมได้อย่างไร⁷² นอกจากนี้ถึงแม้จะไม่มีตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ก็ตาม หากแต่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใดที่มีตำแหน่งทางการเมืองอื่นพ่วงอยู่ด้วย ก็สามารถที่จะแสวงหาประโยชน์ทางการเมืองจากตำแหน่งหน้าที่ของตนผ่านทางข้าราชการประจำ เช่น ใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายโยกย้ายข้าราชการบางคนในเขตเลือกตั้งของตนเพื่อให้มาช่วยเหลืองานเลือกตั้ง หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางคนอาจไปพัฒนาจังหวัดของตนสนับสนุนโครงการบางอย่างของหน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท เพื่อที่ตนจะได้ถือโอกาสไปเยี่ยมชมโครงการโดยสม่ำเสมอ และนอกจากนี้พรรคการเมืองและตัวผู้แทนราษฎรยังพยายามสร้างสัมพันธ์อันดีกับข้าราชการตำแหน่งสำคัญ ๆ ในจังหวัดพื้นที่ของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการตำแหน่งที่สามารถให้ข้อมูลที่โทษแก่การเลือกตั้งโดยตรงเช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด ตำรวจระดับผู้บังคับการ หรือผู้กำกับ เป็นต้น

ดังนั้น สิ่งเหล่านี้จึงทำให้เกิดปัญหาข้าราชการไม่มีความเป็นกลางขึ้น ตัวอย่างของปัญหาที่เกิดจากข้าราชการไม่เป็นกลาง เช่น การเลือกตั้งเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2535 นายปกครอง จินดาพล ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาแถลงว่า ได้มีการจัดหารายชื่อข้าราชการที่ฝึกไม่พรรคการเมืองต่าง ๆ ในเขตจังหวัดได้รวม 116 คน โดยได้ทำหนังสือเตือนไปยังผู้บังคับบัญชาของบุคคลเหล่านี้ให้สอดส่องดูแลเป็นพิเศษ และที่จังหวัดน่านก็มีข่าวว่าตำรวจสันติบาลได้เข้าไปตรวจสอบในกรณีที่มีข่าวว่า กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.จังหวัดน่าน) ได้จัดฉายภาพยนตร์ให้ประชาชนที่บ้านบ่อลวก ตำบลบ่อลวก อำเภอเมืองน่าน และมีพฤติกรรมหาเสียงให้ผู้สมัครรายหนึ่งคือ พลเอกสนั่น เสวตเศรษฐี อดีตเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งพบว่ามีมูลความจริง นอกจากนี้ยังมีลูกไม้เก่า ๆ ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่อาศัยอำนาจหน้าที่ของตำรวจสร้างความนิยมให้แก่ตนเอง เช่น การให้ตำรวจซึ่งเป็นพรรคพวกของตนจับกุมราษฎรในหมู่บ้านที่พิศเรื่องป่าไม้ หรือในเมืองก็เป็นการจับผู้กระทำผิดฐานเล่นการพนันหรือกระทำผิดกฎจราจร เช่น พวกสามล้อ แล้วผู้สมัครก็จะเข้าไปให้ความช่วยเหลือให้ตำรวจปล่อยตัว เป็นการสร้างบุญคุณแก่ชาวบ้าน ซึ่งการให้โทษแก่ผู้สมัครนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถ

⁷² กรมการปกครอง, รายงานการดำเนินงานของคณะกรรมการควบคุมการเลือกตั้ง. (พระนคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2519), หน้า (1)

กระทำได้อย่างง่าย ๆ ด้วยการปฏิบัติตามที่ของตน ได้แก่ การจับกุมตัวผู้ต้องหากระทำความผิดทางอาญาในช่วงท้าย ๆ ของการหาเสียง ซึ่งอาจเป็นการกระทำตามขอของฝ่ายคู่แข่งของผู้สมัครก็เป็นได้ ดังปรากฏว่าในช่วงเจ็ดวันสุดท้ายของการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2529 ผู้สมัครที่เป็นอดีตผู้แทนราษฎรคนหนึ่งถูกตำรวจกองปราบจับกุมด้วยข้อหาว่าร่วมสนับสนุนให้พนักงาน อ.ต.ก. กระทำการทุจริตต่อหน้าที่ร่วมกันฉ้อโกงทรัพย์ โดยผู้สมัครคนดังกล่าว (ซึ่งก็ปรากฏว่าไม่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามา) ได้ระบุว่าตนถูกกลั่นแกล้งทางการเมืองอย่างแน่นอน เพราะข้อหานี้ได้เสร็จสิ้นไปนานแล้ว หรือในบางกรณีก็เป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจคอยแต่จะจ้องจับผิดด้วยการตรวจสอบหวัะแนนของผู้สมัครคนใดคนหนึ่งจนหวัะแนนเหล่านั้นไม่สามารถแจกเงินให้แก่หวัะแนนย่อยหรือให้แก่ชาวบ้านได้ แต่ปล่อยให้หวัะแนนของผู้สมัครคนอื่นทำได้ เป็นต้น

4.2 ปัญหาเกี่ยวกับความไม่เป็นกลางของเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง

เจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ได้แก่ พนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง กรรมการตรวจคะแนน และเจ้าหน้าที่คะแนน ที่ทำหน้าที่ในการดำเนินการเลือกตั้งในแต่ละหน่วยเลือกตั้ง การแต่งตั้งพนักงานเหล่านี้เป็นอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอ ถึงแม้คณะกรรมการตรวจคะแนนจะให้เสนอชื่อตัวบุคคลได้ โดยพรรคการเมืองของแต่ละพรรคเป็นผู้เสนอ แต่เนื่องจากพรรคการเมืองไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะจ้างคนไปเป็นกรรมการตรวจคะแนนได้ จึงมักไม่มีการเสนอชื่อกรรมการตรวจคะแนนโดยพรรคการเมือง ดังนั้น อำนาจในการแต่งตั้งจึงตกอยู่ที่นายอำเภอตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง ในการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ นั้นนายอำเภอมักจะแต่งตั้งตามที่กำหนด ผู้ใหญ่บ้านเสนอมา ซึ่งแน่นอนว่าผู้ที่ถูกสรรหา และเสนอชื่อให้นายอำเภอแต่งตั้งเป็นผู้แทนในท้องถิ่นซึ่งเป็นพรรคพวกของกำนันผู้ใหญ่บ้านนั่นเองและส่วนหนึ่งก็เป็นหวัะแนนภายใต้การดูแลของกำนันผู้ใหญ่บ้าน⁷³ จุดนี้จึงเป็นลูกธนูที่ก่อให้เกิดการทุจริตที่หน่วยเลือกตั้งขึ้น ซึ่งหากไม่มีการระมัดระวังตรวจสอบตรากันแล้ว ก็อาจมีการโกงโดยการร่วมมือของเจ้าหน้าที่ได้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่การปล่อยยี่ห้อผู้มีสิทธิเข้าไปใช้สิทธิ การปล่อยคน ๆ เดียวมาใช้สิทธิซ้ำ (การเวียนเทียน) เช่น ในการเลือกตั้งครั้งหนึ่งที่หน่วยเลือกตั้ง 7 ตำบลแสนสุข

⁷³ อิศระ สุวรรณผล, วิภา เรื่องสกุล, รูปบรรด วัชรภรณ์, กลโกงการเลือกตั้ง (ไม่ปรากฏที่พิมพ์, ปีพิมพ์), หน้า 40

อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี พบว่ามีการทุจริตโดยในวันเลือกตั้งพบว่าเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้ง แจกบัตรลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้กับประชาชนจำนวนมากอย่างขุมนุ่นวุ่นวาย โดยไม่มีการมองเห็นหน้าผู้มาใช้สิทธิและไม่มีการตรวจเช็คบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิ ผู้ใดต้องการใช้สิทธิเพียงยื่นมือเข้าไปก็ได้บัตรลงคะแนนเสียง การกระทำเช่นนี้ย่อมประจักษ์ชัดว่าเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งต้องร่วมมือกับผู้สมัครบางคนทำการโกงคะแนนเสียงโดยหวังจะให้พรรคพวกของตนเฮลโปลงคะแนนเสียง หรือใช้วิธีเวียนเทียนไปลงคะแนนเพื่อสร้างคะแนนให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งนั้น การลอบใส่บัตรเลือกตั้งไว้วันที่ปลงบัตรตั้งแต่การลงคะแนน เช่น กรณีฉาวโรงที่สุสานการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2529 เกิดที่หน่วยเลือกตั้งตามหลุมร้าง เขตอำเภอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี เพราะปรากฏว่ามีผู้แอบนำบัตรเลือกตั้งที่กาหมายเลขของผู้สมัครผู้หนึ่งเป็นเลขรอด ๆ ใส่ไว้ในที่เลือกตั้งก่อนหน้าที่จะเปิดการหย่อนบัตรลงคะแนนถึง 101 ใบ (หนังสือพิมพ์มติชน 28 ก.ค. 2529) การแอบกาบัตรเลือกตั้งและลงคะแนนเองในช่วงบ่ายที่ปลอดคน การขึ้นชักจูงประชาชนให้ลงคะแนน เช่น ในการเลือกตั้งครั้งหนึ่งที่หน่วยเลือกตั้งที่ 6 ตำบลห้วยตะลุง อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ได้พบวิธีการโกงโดยเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งคนหนึ่งได้นั่งที่หน้าประตูของหน่วยเลือกตั้งแล้วได้แสดงวิธีการกาบัตรเลือกตั้ง ซึ่งการกระทำเช่นนี้ถือว่าเจ้าหน้าที่ผู้นั้นทำการทุจริตโดยชักจูงประชาชน เป็นการให้คะแนนแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้ง 74 นอกจากนี้การทุจริตยังมิไปถึงขั้นตอนการตรวจการรวมคะแนนและการประกาศผลการนับคะแนน เช่น ในปี พ.ศ. 2529 ก่อนข้างที่จะออ่ฉาวมากที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยในครั้งแรกที่มีการประกาศผลการเลือกตั้ง นายมหาหิงค์ ไพรสิน สังกัดพรรคราษฎรมีชื่อประกาศว่าได้รับเลือกตั้ง แต่ต่อมาภายหลังก็มีการประกาศใหม่กลับเป็นอันว่า นายมหาหิงค์ตกเป็นอันดับที่ 4 (ซึ่งต่อมาในปี 31 นายมหาหิงค์ได้กล่าวว่าการเลือกตั้งในปี 2529 มีการแกะคะแนนที่หน่วยอำเภอเป็นร้อย ๆ แผ่นโดยเหตุที่มีการแกะเฉพาะที่อำเภอเมือง ก็เนื่องจากอำเภอเมืองอยู่ใกล้สามารถเรียกกรรมการซึ่งส่วนใหญ่เป็นครูมาลงนามเปลี่ยนแปลงหลักฐานได้ง่ายซึ่งตนได้ถ่ายรูปไว้แล้ว) (หนังสือพิมพ์มติชน 21 มิ.ย. 2531) และในจังหวัดสุรินทร์ก็มีการนับคะแนนล่าช้ามากในเขตอำเภอเมือง คือนับคะแนนเสร็จประมาณ 22 นาฬิกา แต่ไปประกาศผลเอาในตอน 5 นาฬิกา จนทำให้แม้เมื่อมีการประกาศผล

74 รายงานผลการวิจัยเบื้องต้น, เรื่องการซื้อเสียงเลือกตั้งที่เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติ พ.ศ. 2529, หน้า 63.

ออกมาแล้วประชาชนยังชุมนุมประท้วงต่อไปอีก หรือที่จังหวัดชลบุรีก็มีข่าวอยู่ว่าหลายหน่วยเลือกตั้ง มีความสงสัยมากกว่า ผู้สมัครบางคนได้คะแนนสูงจนเกินไป และมีการจับโรงกันได้ในหน่วยเลือกตั้งในเขตอำเภอเมือง⁷⁵ จากการรณรงค์ด้วยวิธีการเหล่านี้จะไม่มีโอกาสเกิดขึ้นได้เลยถ้าหากเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งไม่มีส่วนรู้เห็นเป็นใจ

5. ปัญหาเกี่ยวกับการทุจริตและการใช้เงินซื้อเสียงในการเลือกตั้ง

ปัญหาเกี่ยวกับการทุจริตและการใช้เงินซื้อเสียงในการเลือกตั้งนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะการใช้เงินซื้อเสียงในการเลือกตั้ง ซึ่งในขณะนี้ได้พัฒนาไปจนมีกลไกลับซับซ้อนยากที่จะจับกุมได้ โดยมีวิธีการในรูปแบบต่าง ๆ มากมายดังต่อไปนี้

5.1 รูปแบบการทุจริตในการเลือกตั้งโดยผู้สมัครรับเลือกตั้ง

การทุจริตในการเลือกตั้งเป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบหรือใช้อิทธิพลชู้บังคับต่าง ๆ เพื่อให้ตนเองได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้ง หรือทำให้ผู้เลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้แก่ตนโดยร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้มีอำนาจ

วิธีการทุจริตมีหลายรูปแบบด้วยกัน ดังต่อไปนี้⁷⁶

5.1.1 ทาลายป้ายหาเสียง

การทำลายป้ายหาเสียงเป็นกลยุทธ์ที่ผู้สมัครใช้ทำลายคู่แข่ง เพื่อไม่ให้ประชาชนได้เห็นป้ายหาเสียงของผู้สมัครพรรคอื่น หรือผู้สมัครอาจให้พรรคพวกของตนทำลายป้ายหาเสียงของตนบางส่วน และใส่ร้ายว่าพรรคของผู้ต่อสู้เป็นผู้ทำลายเพื่อได้คะแนนสงสารจากประชาชน

5.1.2 การใส่ร้ายป้ายสีคู่แข่ง

วิธีใส่ร้ายป้ายสีผู้สมัครต่างพรรคนี้ เป็นการกระทำเพื่อสร้างคะแนนเสียงให้กับตนเองและทำลายคะแนนเสียงของคู่แข่ง โดยอาจใช้วิธีใบปลิวโจมตีผู้สมัคร

⁷⁵ สมบัติ จันทรวงศ์, เลือกตั้งวิกฤติ บัณฑิตและทางออก, หน้า 153-154.

⁷⁶ พรชัย เลื่อนฉวี, มาตรการทางกฎหมายเพื่อป้องกันการทุจริตและซื้อเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (รายงานผลการวิจัยทุนมหาวิทยาลัทธิกิจบัณฑิต, 2534) หน้า 33-34.

ของพรรคอื่นว่ามีประวัติส่วนตัวไม่ดีอย่างไรบ้าง เป็นคอมมิวนิสต์หัวรุนแรงบ้าง หรือเคยทุจริต
ในหน้าที่ เป็นต้น โดยสร้างเรื่องขึ้นเพื่อโจมตีว่าที่ประชาชนหลงเชื่อว่าเป็นเรื่องจริงและเห็นว่า
คู่ต่อสู้เป็นคนไม่ดีจะได้เปลี่ยนใจมาเลือกตน เช่น ในการเลือกตั้งที่จังหวัดสกลนคร ในวันที่ 26
กรกฎาคม 2529 ก่อนวันเลือกตั้งได้มีใบปลิวถูกแจกจ่ายไปทั่วเมืองกล่าวหาว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้ง
ผู้หนึ่งเป็นฉวยฉวยพ หรือในจังหวัดร้อยเอ็ดในตอนเช้ามีคของวันที่ 27 กรกฎาคม 2529 ได้มีใบ
ปลิวโจมตีผู้สมัครคนหนึ่ง โดยกล่าวหาว่ารับเงินจากรัสเซียมาใช้ในการหาเสียง และกล่าวหาว่า
เป็นคอมมิวนิสต์โดยเข้าป่ามาแล้ว⁷⁷

5.1.3 การใช้อิทธิพลบังคับข่มขู่

ผู้สมัครในบางท้องที่ที่ตนเมื่ออิทธิพลอาจใช้พรรคพวกของตนหรือหัว
คะแนนทำการข่มขู่ผู้สมัครรายอื่นให้ถอนตัวออกจากการสมัครรับเลือกตั้ง หรือไม่ให้นำมาหาเสียงใน
เขตพื้นที่ของตน นอกจากนี้ผู้สมัครอาจให้หัวคะแนนของตนบีบบังคับให้ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียง
เลือกตั้งมาลงคะแนนเสียงให้แก่ตน

5.1.4 การทุจริตโดยร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

สำหรับการทุจริตโดยวิธีนี้ เจ้าหน้าที่ของรัฐได้แก่เจ้าหน้าที่
ประจำหน่วยเลือกตั้งหรือกรรมการตรวจคะแนน เป็นต้น จะให้ความร่วมมือกับผู้สมัครบางคนโดย
ใช้อำนาจหน้าที่ที่ตนมีอยู่กระทำการทุจริตเพื่อช่วยเหลือผู้สมัคร ซึ่งอาจจะทำได้หลายวิธี เช่นลอบ
ใส่บัตรเลือกตั้งซึ่งทำเครื่องหมายไว้แล้วลงในหีบบัตร อนุญาตให้ประชาชนผู้ไม่มีสิทธิซึ่งเป็นพรรค
พวกของผู้สมัครเข้าไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยไม่ได้ตรวจสอบบัตรประชาชน จัดทำบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิ
เลือกตั้งผิดพลาดโดยเพิ่มชื่อบุคคลที่ไม่มีตัวตนไปในทะเบียนบ้าน ชักจูงประชาชนโดยทำที่แนะนำ
วิธีการกาเครื่องหมายลงในบัตรเลือกตั้ง เป็นต้น*

⁷⁷รายงานผลการศึกษาวิจัยเบื้องต้น, เรื่องการซื้อเสียงเลือกตั้งที่เป็นอันตรายต่อ
ความมั่นคงของชาติ, หน้า 61.

* (รายละเอียดโปรดดูที่หัวข้อ 2.6.5)

5.1.5 การชักลวงวิธีการพนัน

เป็นวิธีที่นิยมกันมากทั้งนี้เพราะคนไทยกับการพนันมัก เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก การใช้วิธีนี้มักได้ผลแต่ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องลงทุนมากวิธีการก็คือ สมมุติว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งหมายเลข 1 ต้องการรับชัยชนะก็จะใช้หวัคະແນ ของตนไปป่าวประกาศให้ประชาชนในเขตเลือกตั้งนั้นทราบว่ามีการทำพนัน โดยผู้สมัครรับเลือกตั้งหมายเลข 1 คู่มือหมายเลข 2 ไม่ได้และมีการทำพนันหมายเลข 2 เป็นต่อหมายเลข 1 เป็นต้นว่าหนึ่งต่อสอง หรือหนึ่งต่อสาม เมื่อรับพนันมาแล้วบรรดาหวัคະແນของหมายเลข 1 ก็จะกระจายข่าวออกไปในหมู่บ้านประชาชนที่รับทำพนันว่าถ้าสามารถทำให้ผู้สมัครผู้แทนราษฎร หมายเลข 1 ชนะหมายเลข 2 ได้พวกเขาจะได้รับเงินใช้

5.2 รูปแบบของการซื้อเสียงเลือกตั้งโดยผู้สมัครรับเลือกตั้ง

การซื้อเสียงเลือกตั้งคือการที่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือตัวแทนของผู้สมัครจ่ายเงินตลอดจนให้อามิสสินจ้างหรือผลประโยชน์ต่าง ๆ แก่ผู้เลือกตั้งเพื่อให้มาลงคะแนนให้แก่ตน การซื้อเสียงเลือกตั้งนั้นกระทำได้หลายรูปแบบ ระยะเวลาการซื้อเสียงแบ่งออกได้เป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 เป็นระยะเวลาก่อนวันเลือกตั้ง ประมาณ 1-2 เดือน เนื่องจากการหาเสียงโดยการประชาสัมพันธ์ แจกแผ่นปลิว ติดโปสเตอร์ หรือกล่าวปราศรัยแล้วผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยเฉพาะผู้สมัครหน้าใหม่หรือผู้สมัครต่างถิ่นอาจใช้วิธีการอื่นเสริม คือการจ่ายเงิน สิ่งของ เครื่องอุปโภคบริโภค แก่ประชาชน เพื่อทำความรู้จักกับประชาชนเบื้องต้น และสำรวจความนิยมของประชาชนในพื้นที่เลือกตั้งของตน

ระยะที่ 2 เป็นระยะที่สำคัญที่สุด ต่อผลการเลือกตั้งของผู้สมัคร เป็นช่วงเวลา 1-7 วันก่อนเลือกตั้ง และเป็นระยะเวลาที่เหมาะสมที่สุดในการซื้อเสียง ผู้สมัครจะจ่ายเงินผ่านหวัคະແນของตนซึ่งเป็นผู้คุมฐานคะแนนเสียงของชาวบ้าน ถ้าหวัคະແນนั้นมีความผูกพันกับผู้สมัครเป็นอย่างดี มีความซื่อสัตย์ และไว้วางใจได้ ผู้สมัครสามารถจ่ายเงินได้ล่วงหน้าถึง 7 วันก่อนวันเลือกตั้ง แต่ถ้าหวัคະແນไม่มีความผูกพันเพียงพอต่อผู้สมัคร ผู้สมัครไม่ควรจ่ายเงินล่วงหน้าเป็นระยะเวลานานเพราะหวัคະແນเหล่านี้อาจแปรพักตร์ไปหาผู้สมัครรายอื่นที่ให้อำนาจสูงกว่าก็ได้ หวัคະແນลักษณะนี้ผู้สมัครควรจ่ายเงินในช่วงเวลากระชั้นชิดที่สุด เช่น 1 หรือ 2 วันก่อนเลือกตั้ง เพื่อป้องกันการบิดพลิ้วของหวัคະແນ

รูปแบบการซื้อเสียงเลือกตั้งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ

5.2.1 การซื้อเสียงโดยจ่ายเงินทางตรง

5.2.2 การซื้อเสียงโดยจ่ายเงินทางอ้อม

5.2.1 การซื้อเสียงโดยจ่ายเงินทางตรง คือการที่ผู้สมัครจ่ายเงินให้แก่ผู้เลือกตั้งเพื่อเป็นการจูงใจให้ผู้เลือกตั้งมาออกเสียงคะแนนให้แก่ตน การจ่ายเงินนี้ ผู้สมัครมักไม่จ่ายเงินด้วยตนเอง แต่จะผ่านคนกลางซึ่งอาจจะ เป็นหัวคะแนนหรือผู้มีอิทธิพลในเขตเลือกตั้งนั้น

5.2.1.1 การซื้อคะแนนโดยผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน การซื้อเสียงโดยวิธีนี้คือการที่ผู้สมัครหรือคณะหาเสียงของผู้สมัครไปพบกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตพื้นที่เลือกตั้งของตนเพื่อขอให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านชักชวนราษฎรมีสิทธิเลือกตั้งไปลงคะแนนเสียงให้แก่ผู้สมัคร โดยจ่ายเงินให้ตามที่ตกลงตามจำนวนผู้ไปใช้สิทธิในตำบลหมู่บ้านต่าง ๆ นั้น โดยเฉพาะตำบลที่มีขนาดเล็ก กำนันและผู้ใหญ่บ้านจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมเป็นส่วนตัวกับประชาชนเป็นส่วนใหญ่ ผู้สมัครจึงอาศัยช่องทางนี้ให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านช่วยระดมคะแนนเสียงชักชวนให้ชาวบ้านมาลงคะแนนให้แก่ตน ขั้นตอนในการดำเนินการจะเริ่มตั้งแต่เมื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เลขประจำตัวและจะให้เงินแก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านโดยทั่วถึงกันทุกหมู่บ้าน ทุกตำบล ทุกอำเภอในเขตเลือกตั้ง หรืออาจเรียกกำนันผู้ใหญ่บ้านมาประชุม เลี้ยงสุราอาหารและรับเงินไปซื้อเสียงหรือแจกจ่ายกับชาวบ้านในหมู่บ้าน ในตำบลทุกคนจนครบตามจำนวนตัวเลขประชาชนในหมู่บ้านที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในอัตราค่าซื้อเสียงคนละ 20 บาทบ้าง 30 บาทบ้าง 50 บาทบ้าง⁷⁸

5.2.1.2 การซื้อคะแนนโดยผ่านหัวคะแนน วิธีการนี้หัวคะแนนของผู้สมัครจะเป็นผู้นำเงินไปแจกจ่ายกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งหรือเจ้าบ้าน ทั้งเป็นการส่วนตัวหรือเหมาจ่ายทั้งครอบครัว โดยผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่ต้องลงไปดำเนินการเอง ผู้สมัครจะให้ตัวแทนหรืออาสาสมัครของตนเข้ามาติดต่อกับหัวคะแนน ขอทราบข้อมูล จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมดของหมู่บ้าน และจำนวนเสียงที่จะคว้าให้แก่ตนได้ จากนั้นจะนำเงินมามอบให้หัวคะแนนเพื่อแจกจ่ายหัวคะแนนเหล่านี้มักเป็นผู้ซื้อเสียง มีอิทธิพลในเขตเลือกตั้งและมักจะมีประสบการณ์ผ่านการเลือกตั้งมาก่อน เช่น เคยเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล เป็นต้น

⁷⁸คมกริช วัฒนเสถียร, ผู้แทนที่เด็ด ที่เด็ดผู้แทน. (กรุงเทพมหานคร : ศรีสมบัติการพิมพ์, 2527), หน้า 199.

ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะมีบัญชีรายชื่อหน่วยเลือกตั้งแต่ละหน่วย และรายชื่อจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งว่าหน่วยใดมีเท่าใด ซึ่งรวบรวมมาจากห้วคะแนนระดับตำบลและห้วคะแนนระดับหมู่บ้าน

5.2.1.3 การแจกเงินแก่ประชาชนโดยตรงโดยไม่ผ่านคนกลาง วิธีนี้จะใช้ วิธีประสานงานกับห้วคะแนนคือ ห้วคะแนนจะคุมฐานคะแนนเสียงอยู่ แต่จะนำประชาชนมารับเงินกับผู้สมัครโดยตรง โดยที่ห้วคะแนนจะได้รับค่าตอบแทนเป็นการสมนาคุณ การแจกจ่ายเงินโดยวิธีนี้ หากทำให้เป็นระบบ ประสานงานให้มีประสิทธิภาพ ผู้สมัครจะได้รับประโยชน์อย่างมาก เพราะจะได้จำนวนคะแนนแน่นอนตามที่คาด

5.2.2 การซื้อเสียงโดยใช้เงินทางอ้อม คือการที่ผู้สมัครไม่ได้ใช้เงินในการแจกจ่ายให้แก่ประชาชนโดยตรง แต่จะเป็นการใช้เงินเพื่อซื้อคะแนนเสียงโดยอ้อม เช่น การแจกสิ่งของ เครื่องใช้แก่ประชาชน หรือการซื้อคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง

5.2.2.1 การซื้อบัตรประชาชนโดยผู้สมัครรับเลือกตั้ง วัตถุประสงค์ประการแรกคือการซื้อเพื่อเก็บไว้มาใช้คนไปลงคะแนนเสียง ในกรณีนี้ถ้าผู้สมัครเห็นว่าพื้นที่ที่ตนเองลงสมัครรับเลือกตั้งนั้น มีคู่แข่งที่มีคะแนนเสียงหนาแน่นกว่าตน ผู้สมัครจะทำการกว้าซื้อบัตรประชาชนเพื่อกันมิให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียงให้คู่แข่งเป็นการตัดคะแนน ประการที่สองซื้อบัตรประชาชนเพื่อนำไปให้บุคคลอื่นซึ่งมิใช่เจ้าของบัตรไปลงคะแนนเสียงให้แก่ตน ในกรณีนี้ผู้สมัครจะทุ่มเงินกว้าซื้อบัตรประชาชนจากบุคคลที่คิดว่าจะไม่ไปลงคะแนนเสียงหรือไปลงคะแนนเสียงให้แก่คู่แข่ง เมื่อได้บัตรประชาชนมาแล้วก็จะให้พรรคพวกของตน นำบัตรนั้นไปลงคะแนนเสียงในวันเลือกตั้ง การซื้อบัตรประชาชนมักปฏิบัติกันในวันเลือกตั้ง หรือก่อนวันเลือกตั้ง 1 หรือ 2 วัน โดยห้วคะแนนของพรรคจะทาบทามประชาชนไว้ก่อน

5.2.2.2 การแจกสิ่งของและสร้างสาธารณประโยชน์ วิธีนี้ที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งมักจะทำกันเพื่อหลีกเลี่ยงการแจกเงินโดยตรง แต่แจกเป็นสิ่งของหรือสร้างสาธารณประโยชน์ให้กับประชาชนแทน ได้แก่การแจกข้าวสาร น้ำปลา ยารักษาโรค สิ่งของเครื่องใช้ในโรงเรียน เช่น เครื่องกีฬา โต๊ะ เก้าอี้ บริจาคถังเก็บน้ำ สร้างศาลาที่พักผู้โดยสาร สร้างถนนหรือทางเดินเข้าวัด เป็นต้น เป็นการสร้างคะแนนนิยมแก่ชาวบ้าน จากนั้นก็เขียนชื่อของตนบนสิ่งของเหล่านั้นในนามผู้บริจาคเพื่อให้ชื่อของผู้สมัครเป็นที่ติดปากหรือคุ้นเคยสายตาประชาชน

* "ตัวการซื้อเสียง" แนวหน้า 1 เมษายน 2534

นายบุญหลง ฤกษ์พิณ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดลำปาง พรรคเอกภาพ ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของผู้สมัครรับเลือกตั้งว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคนซึ่งเป็น คนมาจากจังหวัดอื่น นำเงินมาบริจาคให้กับวัดที่ละล้าน ให้กลุ่มผู้นำต่าง ๆ ในหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังให้เงินกับสภาตำบล ตำบลละ 2 แสนบาท

นอกจากนี้ ผู้สมัครบางคนก็ไปติดต่อกับเจ้าอาวาส ที่ราษฎรในหมู่บ้านนั้นให้ ความเคารพนับถือ โดยบริจาคเงิน 70,000 บาท เพื่อเกลี้ยกล่อมให้ชาวบ้านลงคะแนนให้แก่ตน เจ้าอาวาสจะเรียกประชุมชาวบ้านแจ้งว่า ตนเองขอเงินเข้าวัด 30,000 บาท เหลืออีก 40,000 บาท ชาวบ้านจะนำไปพัฒนาอะไรในหมู่บ้านก็แล้วแต่จะตกลงกัน แต่ถ้าชาวบ้านลงมติว่าให้เอามา แจกเป็นรายหัว เจ้าอาวาสก็ยอม และจากการรายงานขององค์กรกลางในการเลือกตั้งวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2535 ได้รายงานผลเกี่ยวกับการแจกเงินหรือสัญญาว่าจะแจกเงินของผู้สมัครพรรค การเมือง สรุปได้ดังนี้⁷⁹

ภาค 1 (กรุงเทพฯ พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี ชัยนาท สิงห์บุรี สระบุรี บรมราชธานี นนทบุรี สมุทรปราการ) อัตราการแจกเงินอยู่ในระหว่าง 10-1,000 บาท

ภาค 2 (ตะวันออกเฉียงเหนือ ชลบุรี ฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี ระยอง ตราด จันทบุรี) ที่จังหวัดชลบุรี อ.ศรีราชา อ.เมือง อ.บางละมุง อัตรา 30-500 บาท และการแจกเงินประปรายในอัตรา 100-200 บาทในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี ตราด ฉะเชิงเทรา

ภาค 3 (อีสานใต้ มหาสารคาม นครศรีธรรมราช ร้อยเอ็ด บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ยโสธร) เป็นภาคที่ได้รับรายงานเกี่ยวกับพฤติกรรมกระทำผิด ของผู้สมัครพรรคการเมืองมากที่สุดภาคหนึ่ง การแจกเงินอยู่ในอัตรา 20-300 บาท

ภาค 4 (อีสานเหนือ ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย เลย สกลนคร นครพนม มุกดาหาร ชัยภูมิ กาฬสินธุ์) อัตราการแจกเงินอยู่ในระหว่าง 20-300 บาท

ภาค 5 (เหนือตอนบน เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย น่าน ลำพูน แพร่ พะเยา) ในช่วงประมาณ 3 วันสุดท้ายก่อนที่จะถึงวันเลือกตั้งและในคืนสุดท้ายมีการซื้อเสียงกันมากในอัตรา 200-500 บาท

⁷⁹อุมาสิวี สอาดเอี่ยม, บทบาทขององค์กรกลางในการดูแลการเลือกตั้ง : ความสำเร็จ หรือล้มเหลว" รัฐสภาสาร. (ปีที่ 40, ฉบับที่ 2 กุมภาพันธ์ 2535), หน้า 21-24.

ภาค 6 (เหนือตอนล่าง พิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ ตาก กำแพงเพชร พิจิตร เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ อุทัยธานี) อัตราการแจกเงิน 50-500 บาท

ภาค 7 (ตะวันตก นครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม) อัตราการแจกเงิน 100-300 บาท

ภาค 8 (ภาคใต้ตอนบน สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ชุมพร ระนอง พังงา ภูเก็ต) เป็นการใช้จ่ายเงินซื้อเสียงเพื่อแก้มทงการเมือง คือ เป็นการสกัดกั้นการไปใช้สิทธิมากกว่าที่จะเป็นการทุ่มซื้อเพื่อเอาชนะผู้แข่งขันเหมือนในภาคอื่น นอกจากนี้ยังมีการกระทำในรูปอื่นที่พบเห็นได้โดยทั่วไป คือการจ้างรถสองแถวหรือยานพาหนะในการขนคนมาฟังอภิปรายหรือฟังปราศรัย ในอัตรา คันละ 700-800 บาท และในรูปของการจ้างติดธงติดรูปสเตอร์ ส่วนใหญ่เป็นการกระทำระหว่างพรรค ป และพรรค ค

ภาค 9 (ภาคใต้ตอนล่างสงขลา ตรัง พัทลุง สตูล บัตตานี ยะลา นราธิวาส) จังหวัดชายแดน คือ บัตตานี นราธิวาส อัตราการซื้อเสียงอยู่ในระหว่าง 50-200 บาท ยกเว้น สตูล 300 บาท ส่วนจังหวัดอื่น ๆ อยู่ในอัตรา 100-200 บาท และถึง 500 บาทในบางจังหวัดที่มีการแข่งขันสูง เช่นจังหวัด ตรัง สงขลา พัทลุง

6. ปัญหาในการดำเนินคดีเลือกตั้ง⁸⁰

เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าการเลือกตั้งแทบทุกครั้งมีการกระทำผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งกันมาก แต่การสืบสวนสอบสวนเพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำผิดมาดำเนินคดีและตัดสินลงโทษตามกฎหมายนั้นมีจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับจำนวนผู้กระทำผิด ทั้ง ๆ ที่การกระทำผิดหรือทุจริตเกี่ยวกับการเลือกตั้งมีมาตรการลงโทษทางอาญา และเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านการเลือกตั้งได้ก็ตาม ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากระบวนการดำเนินคดีอาญาและการดำเนินคดีในการเลือกตั้งมีปัญหา ดังนี้

6.1 การดำเนินคดีอาญา

เนื่องจากความผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งเป็นความผิดที่ไม่ค่อยมีพยานหลักฐาน หรือหากจะมีพยานหลักฐานก็มักจะเป็นพยานหลักฐานที่ยืนยันว่าได้มีการกระทำผิดเกิดขึ้นจริงไม่ว่า

⁸⁰ คณะกรรมการติดตามและสอดส่องการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 22 มีนาคม พ.ศ.2535, หน้า 25-30.

พยานหลักฐานที่พิสูจน์ว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจากความผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งเป็นความผิดที่มีผู้ร่วมกระทำหลายคน และได้มีการเตรียมกันมาอย่างเป็นระบบ จึงไม่ค่อยทิ้งพยานหลักฐานหรือร่องรอยใด ๆ เช่น การโกงด้วยวิธี ปลอม หรือไฟฟ้า จะทำไม่ได้เลยหรือถ้าทำได้ก็เป็นไปด้วยความยากลำบากถ้าไม่มีเจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้งกรรมการตรวจคะแนน และเจ้าหน้าที่คะแนนให้ความร่วมมือ เมื่อเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ พร้อมใจกันรับสินบนจากผู้สมัคร และหัวหน้าคะแนนแล้วก็เป็นการยากลำบากที่จะแสวงหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิด

สำหรับความผิดฐานให้สินบนหรือการจ่ายเงินซื้อเสียงแก่ผู้เลือกตั้งนั้น ผู้ที่จะเป็นพยานพิสูจน์ความผิดจนเป็นเหตุให้สามารถเอาตัวผู้กระทำมาลงโทษได้คือ ผู้เลือกตั้งที่รับสินบน หรือขายคะแนนเสียงของตน แต่เมื่อกฎหมายเลือกตั้งบัญญัติให้ผู้รับสินบนมีความผิดด้วย คือเอาผิดทั้งผู้ให้และผู้รับ จึงทำให้ความผิดฐานให้สินบนแก่ผู้เลือกตั้งขาดพยานผู้รู้เห็นที่สำคัญไป เพราะไม่มีผู้เลือกตั้งที่รับสินบนคนใดสมัครใจมาให้การเป็นพยานว่าตนได้รับสินบนจากใครด้วยเกรงว่าคำให้การของตนจะถูกนำไปใช้ในทางปรักปรำตนอันจะทำให้ตนถูกดำเนินคดีฐานรับสินบนในภายหลัง

6.2 การคัดค้านการเลือกตั้ง

ดังที่กล่าวข้างต้น การคัดค้านเป็นมาตรการประการหนึ่งที่ช่วยทำให้การเลือกตั้งที่ไม่บริสุทธิ์ ยุติธรรมกลับเข้ามาในกรอบแห่งความถูกต้อง แต่เนื่องจากการคัดค้านการเลือกตั้ง มีข้อจำกัดบางประการ คือ ผู้ที่สามารถร้องคัดค้านการเลือกตั้ง จำกัดเฉพาะแก่ผู้มีส่วนได้เสียอันได้แก่ ผู้เลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมือง ซึ่งมีสมาชิกสมัครรับเลือกตั้งเป็นไปโดยมิชอบเท่านั้นผู้อื่นนอกเหนือจากนี้ไม่สามารถคัดค้านการเลือกตั้งได้ นอกจากนี้เหตุแห่งการคัดค้านการเลือกตั้งก็จำกัดเหตุไว้เพียง 5 ประการเท่านั้น คือ บุคคลซึ่งรู้ว่าตนไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเข้าสมัครรับเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งใช้จ่ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งทั้งหมดเกินกว่าหนึ่งล้านบาท ผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่ยื่นรายการค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งให้ถูกต้องตามความเป็นจริงต่อผู้ว่าราชการจังหวัด เจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง กรรมการตรวจคะแนน หรือเจ้าหน้าที่คะแนนทุจริตในการเลือกตั้ง และกรณีสุดท้ายคือ เจ้าพนักงานดำเนินการเลือกตั้ง กรรมการตรวจคะแนน หรือเจ้าหน้าที่คะแนนจงใจไม่ปฏิบัติหน้าที่หรือขัดขวางการเลือกตั้ง จะเห็นได้ว่าเหตุที่จะทำการคัดค้านการเลือกตั้งมีอยู่จำกัดจนเกินไป ทั้ง ๆ ที่การกระทำผิดในกรณีอื่น ๆ ก็อาจทำให้การเลือกตั้งไม่บริสุทธิ์ ยุติธรรมได้เช่นกัน เป็นต้นว่า การติดสินบนผู้เลือกตั้ง

การโกงโดยวิธีปลอม ใฝ่ใฝ่ ฯลฯ

6.3 องค์กรผู้มีอำนาจวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

ในปัจจุบันการพิจารณาคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้ง คือ ศาลแพ่งและศาลจังหวัด ซึ่งจะเห็นได้ว่ากระบวนการในการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมนั้น ประกอบด้วยขั้นตอนที่ยุ่งยากจึงก่อให้เกิดความล่าช้า และนอกจากนี้ศาลชั้นต้นและศาลจังหวัดมักจะมีขอบเขตความรับผิดชอบกว้างขวางจึงทำให้การวินิจฉัยปัญหาล่าช้าไม่ทันการ ซึ่งคดีในทางเลือกตั้งนั้นเป็นคดีที่ต้องการความรวดเร็ว เพราะมีเช่นนั้นผู้กระทำผิดอาจจะได้รับสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไป แล้ว จะทำให้เกิดความยุ่งยากภายหลัง ถึงแม้จะมีมาตรการให้คัดค้านได้ภายหลังแต่หากผู้ได้รับการเลือกตั้ง ได้รับการเลือกตั้งมาโดยมิชอบแต่ไม่มีเหตุอันควรจะมีการเลือกตั้งใหม่ ผู้กระทำผิดนั้นก็ยังสามารถเข้ารับตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้

จากเหตุผลทั้งสามประการข้างต้นนี้ จึงทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ถึงแม้จะมีการกระทำผิดกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งกันมากก็ตาม แต่ทางการก็ไม่สามารถจะนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษตามกฎหมายได้ จึงทำให้ผู้กระทำผิดได้ใจและขาดความเกรงกลัวต่อการกระทำผิด เพราะไม่สามารถจะเอาผิดตนได้

ความพยายามในการแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้หลายฝ่ายมีความพยายามที่จะแก้ไข้ปัญหาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ลดน้อยลง เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมมากยิ่งขึ้น หนึ่งในความพยายามนั้นก็คือ ได้มีการจัดตั้งองค์กรอิสระเป็นกลางขึ้นมาเพื่อควบคุมการเลือกตั้งขึ้นตามคำสั่งนายกรัฐมนตรี โดยมีความประสงค์ที่จะให้การเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 4 เมษายน 2519 เป็นไปโดยสุจริตและยุติธรรม และหลังจากนั้นก็ได้มีการจัดตั้งขึ้นอีกเลย จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2535 ความพยายามในการที่จะแก้ไข้ปัญหาเรื่องการทุจริตและขายเสียงก็ได้เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามและสอดส่องดูแลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นเป็นครั้งแรกในการเลือกตั้งในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2535 ภายใต้การนำของ นายอนันท์ บันยารชุน นายกรัฐมนตรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสอดส่องดูแลการเลือกตั้งให้เป็นไปอย่างบริสุทธิ์ และยุติธรรม ดังจะกล่าวในบทต่อไป